

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Jednotná pravidla pro poskytování poradenských služeb ve školských poradenských zařízeních – intervenční část

Obecná část

Národní ústav pro vzdělávání
Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10
(DIČ) IČ: (010)-00022179
Bankovní číslo: 130008-73833011/0710

Materiál vznikl ve spolupráci NÚV a projektu ESF Podpora kvalitních poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních zaměřených na podporu inkluze: Kvalita – Inkluze – Poradenství – Rozvoj (KIPR);

registrační číslo projektu CZ.02.3.62/0.0/15_001/0000584

Na zpracování materiálu se podíleli:

Doc. PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D., Mgr. Lenka Říhová, Mgr. Zuzana Acar Jarošová, PhDr. Jana Zapletalová, Mgr. Soňa Baldrmanová, Mgr. Jana Barvíková, Mgr. Eva Čadová, Mgr. et Mgr. Iveta Dřimalová, PhDr. Mgr. Světlana Durmeková, Ph.D., Mgr. Petra Gistrová, PaedDr. Petr Hanák, Ph.D., Mgr. Petra Holá, Mgr. Jitka Jarmarová, Mgr. Miloslav Majer, Mgr. Blahoslava Pekařová, Mgr. et Mgr. Šárka Rampasová, PhDr. Miloslava Svobodová, Mgr. Renáta Svozílková, Mgr. Martina Školníková, Mgr. Renata Vrbová Ph.D., Mgr. Zuzana Žampachová.

Odborná garance: PhDr. Jana Zapletalová

Poděkování patří PhDr. Ivaně Slavíkové, PhDr. Petře Novotné, Mgr. Lucii Andráškové, PhDr. Janě Petrášové a PaedDr. Petru Petrášovi za konzultace a věcné připomínky k textu.

Obsah

1 CÍLE MATERIÁLU A POSTUP JEHO ZPRACOVÁNÍ	6
2 TERMINOLOGIE A DALŠÍ ZÁKLADNÍ ZNAKY INTERVENČÍ VE ŠKOLSKÝCH PORADENSKÝCH ZAŘÍZENÍCH	8
2.1 Pojem intervence v poradenských službách ve školství.....	8
2.2 Příjemce intervencí.....	9
2.2.1 Dítě, žák a student jako hlavní příjemce intervencí.....	10
2.2.2 Zákonný zástupce.....	10
2.2.3 Spolupráce s pedagogickými pracovníky při zajištění intervenčních opatření	10
2.2.4 Intervence zaměřené na práci s kolektivem žáků	11
2.3 Žádost o intervenci, poradenská zakázka	11
2.3.1 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží dítěte v předškolním věku	11
2.3.2 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží žáka základní školy	12
2.3.3 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží žáků středních a vyšších odborných škol	13
2.3.4 Poradenské zakázky zákonných zástupců	13
2.3.5 Poradenské zakázky ze strany školy	13
2.4 Formy poradenských intervencí	14
2.5 Podoba poradenských intervencí	14
2.5.1 Intervence nepřímé.....	15
2.5.2 Intervence přímé.....	17
2.6 Intervence a podpůrná opatření u žáků se SVP.....	17
3 DIAGNOSTIKA JAKO NEZBYTNÁ SOUČÁST PORADENSKÉHO PROCESU – ZÁKLAD PRO NAVAZUJÍCÍ INTERVENCE.....	19
3.1 Vyjasnění zakázky pro hledání vhodných forem intervencí	19
3.2 Výběr, aplikace a vyhodnocování diagnostických metod pro navazující intervence	20
3.3 Interpretace výsledků	21
3.4 Konzultace závěrů diagnostického procesu jako vstup do intervenční fáze poradenského procesu	21
3.5 Formulace zprávy z vyšetření a doporučení intervencí pro školní a domácí prostředí	23
3.5.1 Formulace zprávy z vyšetření.....	23
3.5.2 Formulace doporučení pro vzdělávání	24
3.6 Posouzení změn (Vyhodnocování stavu)	24
4 STUPNĚ PODPORY DLE LEGISLATIVY	26
4.1 Vymezení stupňů podpůrných opatření.....	26

4.2	Zařazování do stupňů podpůrných opatření	26
4.2.1	Podpůrná opatření prvního stupně	27
4.2.2	Podpůrná opatření druhého stupně	27
4.2.3	Podpůrná opatření třetího stupně	27
4.2.4	Podpůrná opatření čtvrtého stupně.....	28
4.2.5	Podpůrná opatření pátého stupně.....	28
4.3	Druhy podpůrných opatření.....	28
4.3.1	Metody výuky.....	28
4.3.2	Organizace výuky	29
4.3.3	Individuální vzdělávací plán	30
4.3.4	Personální podpora	30
4.3.5	Předmět speciálně pedagogické péče	31
4.3.6	Pedagogická intervence	33
4.3.7	Hodnocení žáka	34
4.3.8	Pomůcky.....	35
4.3.9	Prodloužení délky vzdělávání	36
4.3.10	Úpravy podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání.....	36
4.3.10.1	Přijímání ke vzdělávání.....	36
4.3.10.2	Ukončování vzdělávání.....	37
5	ZÁZEMÍ ŠPZ, PODMÍNKY PRO INTERVENCE	39
5.1	Zázemí pro PPP.....	39
5.2	Zázemí pro SPC	39
6	SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI SUBJEKTY	40
6.1	Spolupráce školských poradenských zařízení v rámci resortu MŠMT	40
6.1.1	Školská poradenská zařízení.....	40
6.1.2	Další instituce v resortu MŠMT	40
6.2	Spolupracující organizace v rámci resortu zdravotnictví.....	41
6.3	Ostatní spolupracující subjekty	41
7	REVIZE V SYSTÉMU PORADENSKÝCH SLUŽEB	44
7.1	Právní rámec revizí	44
7.2	Kdo a kdy může o revizi žádat	44
7.3	Součinnost ŠPZ v rámci revizí	44
7.4	Nejčastěji řešené okruhy revizí	45
7.5	Revize ve vztahu k intervenčnímu standardu.....	45
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	47
9	POUŽITÉ ZKRATKY	48

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Schéma direktivity dle Langmeiera (in Matějček, 1991, s. 44–47).....	22
Tabulka 2 – Typy zkoušek – ukončování vzdělávání	38

1 Cíle materiálu a postup jeho zpracování

Jedním z cílů projektu Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV) Národního ústavu pro vzdělávání se zkratkou KIPR (*Kvalita – Inkluze – Poradenství – Rozvoj*) je zpracování „Jednotných pravidel pro poskytované poradenské služby“, které by přispěly ke zvýšení kvality a přispěly ke srovnatelné podpoře žákům se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP), zejména ve vztahu k poskytování podpůrných opatření (dále jen PO). *Intervenční standard* je výsledkem společné práce odborných pracovníků projektu KIPR a pracovníků školských poradenských zařízení (dále jen ŠPZ).

Je však třeba upozornit, že se nejedná o „rigorózní standard“ v pravém slova smyslu, ale spíše o obecnější popis všech okolností, které do daného tématu – poskytování intervencí pracovníky ŠPZ vstupují. Má sloužit především jako podpora těmto pracovníkům v rámci sjednocování a posilování kvality poskytované péče. Standardy jako takové by totiž měly být souborem kritérií, jejichž prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytovaných služeb. Jejich smyslem by bylo stanovit závaznou a jednoznačně kontrolovanou normu pro kvalitní péči v této oblasti. Tomu se nejvíce přibližují vydefinovaná autoevaluační kritéria pro oblast intervenčních postupů.

Intervenční standard nelze ale brát jako striktní a jediný návod možného řešení. Při hodnocení intervencí poskytovaných ŠPZ je vždy nutné pamatovat na to, že každý klient je osobitý a na každý jeho problém je nutno nahlížet ve všech souvislostech – biologických, psychologických, pedagogických a sociálních. Tyto souvislosti nelze vměstnat do striktního popisu – jsou jedinečné, prolínají se v tom kterém případě specificky a vzájemně spolu interagují. Mimo to je nutné počítat také s možností vysoké variability odborného názoru na řešený problém. Pohybujeme se totiž v oblasti poskytování odborných služeb, pro jejichž řešení neexistují obecně stanovené postupy (kuchařky), které bychom mohli jednoznačně identifikovat a určit – bylo poskytnuto, byl zvolen vhodný postup atd. Dále je potřeba zmínit, že speciálně pedagogické a psychologické obory se neustále vyvíjejí, realizované postupy se také mohou měnit v čase, odlišný může být i pohled jednotlivých odborníků na stanovený postup. Společný je však cíl všech poradenských pracovníků – pomoci řešit zakázku klienta. S profesním přístupem každý odborník volí intervence, samozřejmě při respektování legislativních požadavků, „šité“ na míru právě tomu kterému klientovi.

K čemu může náš materiál sloužit?

Pokud bude připravený materiál využíván externím evaluátorem (např. Česká školní inspekce) k hodnocení intervenčních postupů při práci ŠPZ s klienty, vhodný je postup aplikovaný ČŠI prostřednictvím přizvaného erudovaného odborníka, zaměřeného na danou specializaci či odborné téma, které bylo u klienta řešeno.

Materiál je určen především k interní evaluaci činností – speciálně pedagogických, psychologických, sociálně-právních. Pro začínající pracovníky ŠPZ může být významným materiálem v základní orientaci v dané problematice, zde má pak edukační úlohu a může sloužit jako podnět pro další profesní růst. Může se ale také jednat o evaluační nástroj pro hodnocení intervenčních postupů ve ŠPZ např. pro ředitele nebo vedoucí ŠPZ, pro samotné pracovníky k vyhodnocení svých intervenčních postupů, které byly uplatňovány ve vztahu k jednotlivým druhům zdravotního postižení – znevýhodnění. V rámci autoevaluace může být zaměřen na průběžné vyhodnocení a další rozšiřování profesního zaměření pracovníka, který vyhodnocuje nabídku a postup intervenčních poradenských služeb v souladu s profesními kompetencemi.

Co tedy materiál obsahuje?

Intervence navazují na diagnostický proces, završují ho a jejich poskytování je třeba zajistit organizačně i odpovídajícími personálními a materiálními podmínkami.

Proto jsou v textu odkazy na další části Jednotných pravidel, které jsou s intervenčním standardem úzce provázány. Nejedná se tedy o duplikaci textů, nýbrž vždy o specifické zacílení na vztah popisovaných skutečností k intervencím (např. kapitola 2.2 věnovaná ŠPZ jakožto garantovi poskytování intervencí je velmi úzce provázána s personálním standardem, je však zaměřena specificky: rozebírá, kteří pracovníci do intervencí vstupují a jakým způsobem).

Ve společné části *Intervenčního standardu* jsou uvedeny jednotlivé oblasti a faktory, které intervence ve školním prostředí ovlivňují. Stručně se dotkneme terminologie a dalších znaků intervencí zajišťovaných či zprostředkovaných ŠPZ, která mají odborné intervence ve svém „popisu práce“. Budeme definovat a popíšeme jejich úlohu v rámci řešení problémů dětí, žáků a studentů (dále jen žáků), včetně výčtu pracovníků ŠPZ, kteří se na řešení problémů podílejí. Dále se budeme zabývat tím, jakou úlohu má pro intervence formulace zakázek, jaké formy péče mohou být při hledání řešení potíží klientů uplatňovány, a jaká může být podoba intervencí, které jdou ruku v ruce s řešením poradenské zakázky. Opomenut není ani diagnostický postup, v jehož rámci dochází již k prvnímu mapování možných intervenčních opatření. Součástí popisu této kapitoly je také zařazení PO do okruhu intervencí definovaných v legislativě, která jsou aktuálně platná pro práci se žáky se SVP a pro zajišťování vzdělávacích potřeb nadaných žáků.

Na tento materiál, který byl připraven v obecné rovině, navazují dvě další metodické části, které se týkají intervencí ve ŠPZ – pedagogicko-psychologických poradnách (dále jen PPP) a speciálně pedagogických centrech (dále jen SPC). Rozvíjejí dané téma tím, že popisují skupiny klientů, kterým jsou ve ŠPZ poskytovány služby, sledují tento proces od diagnostiky až k poskytování intervencí. Součástí jsou také příklady dobré praxe, ve kterých jsou akcentovány ukázky možných intervenčních postupů. Tato část dokumentu může být v čase často upravována, má tedy především metodický charakter.

Děkujeme všem, kteří se podíleli na práci při mapování okolností, které determinují intervence v poradenském procesu, realizovaném ve ŠPZ.

Za odborný tým

Anna Kucharská, Lenka Říhová, Zuzana Acar Jarošová

2 Terminologie a další základní znaky intervencí ve školských poradenských zařízeních

2.1 Pojem intervence v poradenských službách ve školství

V běžném jazyce chápeme slovo intervence zpravidla poměrně jednotným způsobem – je to zásah; zákrok v něčí prospěch či přímluva za někoho. Intervence nalezneme v různých obsazích společenské praxe – setkáváme se s devizovou intervencí, ekonomickou intervencí, právní intervencí, vojenskou intervencí, diplomatickou intervencí atd.

Pojetí změny u někoho či zákroku v něčí prospěch lze aplikovat i v oblasti psychologického či speciálně pedagogického poradenství. Můžeme zmínit některé autory, kteří definují pojem intervence či jeho znaky. Podle Průchy, Walterové a Mareše je intervence „*předem plánovaný a systematický zásah sledující zpravidla řešení určitého problému jedince, rodiny, skupiny apod.*“ (2003, s. 92). Také pro Hartla a Hartlovou (2002) je smyslem intervenčních opatření zmírnění tíživé osobní situace dané osoby, s pojmy zákrok či zásah také pracují. Singh a Kenth (2000) chápou intervenci jako „*činnost, působení za účelem změny*“.

Intervencemi v poradenství se zabývala např. Hadj Moussová (in Hadj Moussová a kol., 2004). Zmiňuje, že intervencemi míníme většinou záměrné a cílené postupy poradce. Upozorňuje však na to, že každý kontakt s klientem je svým způsobem intervencí, „*už v průběhu první fáze, kdy se klient s poradcem seznamují, může zájem poradce o klienta působit jako podpora*“ (ibid, s. 7). Dodáváme, že jakýmkoli obracením pozornosti na určitý jev, kterým se zabýváme, se tento jev již ovlivňuje; měníme něco již tím, že se na něco ptáme. V rámci poradenského procesu vstupujeme do systému klientů, a tím systém ovlivňujeme. Nelze tedy chápat intervence jen jako připravené programy či postupy, které navrhujeme či realizujeme na závěr poradenské služby, toto chápání intervencí by bylo velmi zúžené, i když samozřejmě je našim hlavním záměrem zmapovat postupy plánované a připravované pro potřebné změny u klientů ŠPZ.

Intervenční standard, který je předložen ve třech samostatných metodických materiálech (*Společná část Intervenčního standardu pro ŠPZ, Speciální část Intervenčního standardu pro PPP, Speciální část Intervenčního standardu pro SPC*), je určen pro ŠPZ. Pro tato zařízení, podobně jako pro poradenské služby poskytované školou, platí, že většina jejich činností je zacílena na **dosažení změny**, na řešení různých problémů žáků a jejich rodin s podporou škol, ve kterých jsou žáci vzdělávání.

Intervence lze tedy považovat za komplexní pojem označující vyvrcholení celého poradenského procesu – změny, které jsou v tomto procesu identifikovány jako potřebné, jsou činěny **nepřímou či přímou činností s klienty**. Aby jich mohlo být dosaženo, musí být poradenský proces **zahájen** (tj. musí existovat zakázka k případové práci) a musí být **realizován poradenský postup (od diagnostiky k intervenci)**. Protože jsou tyto dva procesy neoddělitelné, dostává se v předloženém materiálu pozornosti i diagnostickému postupu.

Důležitou úlohu pro přípravu intervenčních opatření má tedy diagnostika – není cílem poradenského procesu, ale východiskem pro změny, předpokladem pro stanovení forem intervence. Smyslem diagnostiky je poznání, co má být změněno, kdy a jakým způsobem a kdo se má na těchto změnách podílet. Až na základě realizované diagnostiky lze plánovat a realizovat

intervenční opatření **vedoucí k potřebným změnám** – přímo s klientem nebo s dalšími aktéry systému, ve kterém se klient nachází.

Řešení obtíží žáků a poskytování intervenční péče vyžaduje součinnost více osob a institucí. Ve školství se otázkami intervencí zabývají především školská poradenská zařízení.

PPP poskytují poradenské služby žákům zejména s vývojovými, výukovými potížemi, výchovnými potížemi, žákům z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými kulturními podmínkami. Následnou péči věnují zejména žákům se specifickými poruchami učení a chování. Zaměřují se také na potíže dětí před vstupem do školy a na předčasný nástup do základní školy (dále jen ZŠ). Služby PPP dále zahrnují poradenství zaměřené na otázky nadání a na specifika vývoje a vzdělávání nadaných žáků a poradenství spojené s výchovou, vzděláváním a profesní volbou žáků s běžným vývojem. Součástí činnosti PPP jsou také služby metodika prevence, které podporují činnosti školních metodiků prevence a pomáhají řešit aktuální problémy související s různými druhy rizikového chování ve školách. Intervenčními a terapeutickými postupy vedou žáky ke snížení jejich obtíží a posílení silných stránek klienta. Metodicky pracují s pedagogy, a to zejména prostřednictvím metodického vedení výchovných poradců a metodiků prevence. Spolupráce se odvíjí v PPP, ale také přímo ve školách a školských zařízeních. Pracovníci PPP zjišťují příčiny výukových a výchovných potíží za úzké spolupráce s dalšími odborníky. Reagují na potřeby klientů, tak aby zvolené postupy vedly ke zlepšení života žáků ve školách a v rodinách.

SPC jsou specializovaná poradenská zařízení, která podle svého zaměření poskytují intervenční služby klientům s tělesným, sluchovým, zrakovým a s mentálním postižením, dále klientům s vadami řeči, se souběžným postižením více vadami a s poruchou autistického spektra s cílem podpořit rozvoj jejich osobnosti a usnadnit jim zapojení do společnosti. SPC nabízí poradenství zákonným zástupcům a metodickou podporu školám a pedagogickým pracovníkům. Hlavním znakem práce v SPC je komplexnost, soustavnost a směřování za klientem. Činnost SPC nebude nikdy zcela uniformní, protože se přímo odvíjí od potřeb klientů, kteří mají různá znevýhodnění, řídí se potřebami škol, do nichž jsou děti a žáci, které má SPC v péči, zařazeni, a ovlivněna je i specifickými podmínkami regionu, v němž SPC působí.

2.2 Příjemce intervencí

Poskytování poradenských služeb a realizace intervencí by se měly pohybovat v rovině biopsychosociální. Klient a jeho zákonný zástupce nebo zletilý klient by neměl být pasivním účastníkem, který pouze přijímá a podrobuje se navrženým intervencím. Důraz je kladen na hodnoty, jako jsou autonomie, sebeurčení a rovnost. Klient je vždy aktivním účastníkem poradenského procesu, který má právo rozhodovat o tom, jakým způsobem jsou uspokojovány jeho potřeby, a rovnocenným partnerem při přípravě i naplňování PO.

Příjemcem poradenských služeb je žák mateřské školy (dále jen MŠ), ZŠ nebo střední školy (dále jen SŠ), případně student vyšší odborné školy (dále jen VOŠ); k němu jsou směřována veškerá doporučení pro řešení problémových situací a všechny intervence, a to i v případech, kdy je podpora ze strany poradenských pracovníků poskytována jeho zákonným zástupcům, učitelům, dalším osobám podílejícím se na jeho výchově a vzdělávání, či jeho vrstevnické skupině. Vzhledem k tomu, že zakázky pro ŠPZ jsou vždy směřovány k řešení problémů žáků, je žák v našem pojetí **hlavním příjemcem intervencí**. Další aktivity, ke kterým díky práci poradenských pracovníků dochází u jiných cílových skupin, považujeme za **intervence vedlejší** (nikoli z hlediska významu,

nýbrž z hlediska formy). Žák je sice „nositel“ SVP, ale identifikovaným klientem, a tedy i příjemcem intervence může být zákonný zástupce či pedagog.

2.2.1 Dítě, žák a student jako hlavní příjemce intervencí

Poradenská služba je poskytována tam, kde žadatel o poradenskou službu hledá řešení problémové situace u konkrétního žáka. Jak tyto osoby v souvislosti se školským zákonem pojmáme?

- Pojmem **žák** je v souladu se školským zákonem označováno dítě, žák nebo student, kterému jsou poskytovány poradenské služby bezplatně a v různém rozsahu. Je to to nejširší pojetí, jak můžeme žáka chápat.¹
- Pojmem **žák se SVP** pak podle § 16 odst. 1 školského zákona označujeme jedince, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností potřebují poskytnutí PO. Doporučená opatření musí odpovídat zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka.

2.2.2 Zákonný zástupce

V § 183 odst. 7 školského zákona je zavedena definice zákonného zástupce. Zákonným zástupcem se rozumí osoba, která je v souladu se zákonem nebo rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě nebo nezletilého žáka. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zná vedle rodičů i další osoby, které jsou oprávněny jednat za nezletilého (osvojitel, opatrovník, poručník, pěstoun).

Zákonný zástupce nezletilého žáka je žadatelem o poradenskou službu, podílí se na diagnostickém procesu, je informován o navržených intervencích a podílí se na jejich realizaci, včetně spolupráce se školou.

Poradenské služby týkající se nezletilého žáka mohou být poskytovány také ostatním členům rodiny – sourozencům, prarodičům apod., avšak pouze se souhlasem jeho zákonných zástupců.

2.2.3 Spolupráce s pedagogickými pracovníky při zajištění intervenčních opatření

Pracovníci ŠPZ poskytují metodickou podporu školám a školským zařízením při zajištění intervenčních opatření včetně realizace PO. Ve školách spolupracují nejčastěji s vedením školy, výchovným poradcem, metodikem prevence, třídním učitelem a dalšími vyučujícími, školním psychologem, školním speciálním pedagogem, školním metodikem prevence, asistentem pedagoga, popř. s dalšími zainteresovanými, např. s učitelem – metodikem pro práci s nadanými žáky, vychovatelem ve školní družině aj.

¹ V textu *Intervenčního standardu* se v některých případech, když je potřeba zohlednit hledisko věku, pracuje s pojmem dítě či student.

Dítětem rozumíme každé dítě předškolního věku, včetně žáků s identifikovanou potřebou PO v období předškolního vzdělávání do doby zahájení povinné školní docházky. Do této kategorie zařazujeme také děti školsky nezařazené, s diagnostikovaným zdravotním postižením (od 0 do 2 resp. 3 let).

Žákem ZŠ, SŠ a studentem VOŠ rozumíme všechny žáky a studenty těchto škol, včetně žáků s přiznaným stupněm podpory a identifikovanou potřebou PO ve vzdělávání. Do této kategorie patří i dospělí jedinci v maturitních oborech kombinované formy studia.

Jedním z výstupů poradenské služby je *Doporučení ŠPZ* pro školu obsahující vhodné postupy vzdělávací práce se žákem se SVP, včetně stanovení PO. Dále doporučující posouzení k odkladu školní docházky, doporučení k přijímání ke vzdělávání, k ukončování vzdělávání apod. Jedná se tedy o doporučení intervenčních opatření.

2.2.4 Intervence zaměřené na práci s kolektivem žáků

Pracovníci ŠPZ také poskytují intervence směrem k třídním kolektivům a vrstevnickým skupinám. Pomáhají učitelům řešit případné obtíže při začleňování žáků se SVP, ale i dalších žáků do kolektivu, vytvářet podmínky pro vzájemnou spolupráci a porozumění mezi žáky, předcházet nežádoucím konfliktům v rámci kolektivu. Převážně PPP připravují ve spolupráci se školami programy specifické primární prevence, a to jak všeobecné, tak indikované.

2.3 Žádost o intervenci, poradenská zakázka

Zakázkou v kontextu práce ŠPZ chápeme žádost o poskytnutí poradenské služby – vyšetření, poskytnutí informace, intervence, vypracování zprávy a doporučení, spolupráce při řešení výchovných či výukových obtíží, pomoc při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP) apod. Všechny tyto zakázky lze řadit do široce pojatých intervencí, neboť vždy mají přinést řešení nějakého problému či zajistit určitou změnu u klienta, jeho rodiny nebo školy. O poradenskou péči ŠPZ dle platné legislativy žádá zákonný zástupce žáka, zletilý žák, škola nebo školské zařízení a podle příslušných právních předpisů i orgán veřejné moci. Služba je poskytována vždy s informovaným souhlasem žadatele o službu.

Předmětem zakázky je uzavření „smlouvy“ – žádosti zákonného zástupce či zletilého žáka o poskytnutí poradenské služby na základě jeho informovaného souhlasu s charakterem této služby. Podnět k poskytnutí poradenské služby (intervenci) může dát i škola či jiná vzdělávací instituce, případně odborný lékař.

Poradenská služba je pak poskytována bez zbytečného odkladu, nejpozději však do tří měsíců ode dne přijetí žádosti. Touto otázkou se blíže zabývá *Procedurální standard*.

Lze konstatovat, že ŠPZ řeší nejčastější zakázky zákonného zástupce či zletilého žáka v souvislosti s typickými problémy daných věkových období. Samozřejmě se mohou objevit i požadavky na řešení jiných obtíží, dále v textu si však přiblížíme pouze ty obtíže, které se vyskytují nejčastěji.

2.3.1 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží dítěte v předškolním věku

Poradenská intervence ŠPZ je realizována u dětí předškolního věku, žáků ZŠ, SŠ a studentů VOŠ.

Nejčastější zakázky v předškolním věku jsou:

- včasná diferenciatní diagnostika u dětí ve spolupráci s lékařskými obory,
- poskytování péče, která je zahájena zpravidla v návaznosti na diagnostikované zdravotní znevýhodnění,
- depistáž realizovaná zpravidla přímo v MŠ – dle zaměření ŠPZ,
- screening školní zralosti realizovaný v MŠ,
- posouzení úrovně kognitivního a psychomotorického rozvoje – jedná se o diagnostiku psychologickou a speciálně pedagogickou (např. při vstupním vyšetření, posouzení školní

zralosti, identifikace nadání, opoždění ve vývoji, ...), na jejímž základě jsou doporučovány vhodné výchovné a/nebo vzdělávací postupy,

- posouzení SVP, jehož výsledkem je zpráva a *Doporučení ŠPZ*,
- individuální nebo skupinová práce s dětmi zaměřená na stimulaci rozvoje jejich schopností před nástupem školní docházky (rozvoj grafomotoriky, specifických dovedností a poznávacích funkcí, edukačně-stimulační programy, příp. neuro-vývojová stimulace, kompenzace poškozených nebo scházejících funkcí, individuální logopedická péče, rozvoj komunikačních dovedností ve zvoleném komunikačním módu, speciálně pedagogické terapie aj.),
- řešení výchovných potíží souvisejících s výchovnými problémy v rodině nebo v MŠ,
- pomoc při obtížích se začleněním do vrstevnické skupiny – práce s kolektivem třídy MŠ (pro pomoc při začleňování zdravotně znevýhodněných dětí jsou využívány i programy ve spolupráci s neziskovými organizacemi – např. TAMTAM u dětí se sluchovým postižením),
- posouzení školní zralosti, jehož výsledkem může být doporučující posouzení k odkladu povinné školní docházky, posouzení předčasného zahájení školní docházky, zařazení do stimulačního programu, do přípravné třídy ZŠ, do přípravného stupně základní školy speciální (dále jen ZŠS),
- péče o žáky z odlišného kulturního prostředí nebo o žijící v jiných životních podmínkách žáka,
- péče o děti s odlišným mateřským jazykem.

2.3.2 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží žáka základní školy

Žák ZŠ je nejčastějším klientem ŠPZ, jak PPP, tak SPC. Nejčastější typy zakázek jsou:

- depistáže žáků se SVP – podle zaměření ŠPZ,
- posouzení SVP – výsledkem je zpráva a doporučení PO pro vzdělávání žáků se SVP (včetně zařazení žáků do školy podle § 16 odst. 9 školského zákona),
- individuální péče psychologická či speciálně pedagogická (např. rozvoj oslabených funkcí, logopedie, intervence zaměřené na problémy vztahů v rodině či vrstevnické skupině, reedukace specifických poruch učení, ...),
- vyhodnocení účinnosti nastavených PO ve školách,
- řešení výukových či výchovných problémů,
- péče o nadané žáky,
- programy všeobecné, indikované a selektivní primární prevence či řešení rizikového chování,
- práce s kolektivem třídy cíleně zaměřená na problematiku oblast,
- posouzení žádosti o individuální vzdělávání,
- kariérové poradenství,
- posouzení potřeby uzpůsobení podmínek přijímacích zkoušek na SŠ,
- reedukační, terapeutické skupiny (např. skupiny pro balbutiky, Feuersteinovo instrumentální obohacení, skupinová reedukace specifických poruch učení, skupiny rozvoje sociálních dovedností, ...).

2.3.3 Poradenské zakázky s ohledem na řešení obtíží žáků středních a vyšších odborných škol

Klienty PPP a SPC jsou i žáci SŠ a studenti VOŠ. Nejčastější typy zakázek jsou:

- posouzení SVP (zpráva a doporučení PO ve vzdělávání žáků se SVP),
- vyhodnocení fungování nastavení PO ve školách,
- řešení výukových a výchovných problémů,
- individuální intervence,
- prevence či řešení rizikového chování,
- práce s kolektivem třídy – přednášky a workshopy,
- posouzení potřeby uzpůsobení podmínek pro konání jednotné maturitní zkoušky,
- kariérové poradenství,
- posouzení komunikačních schopností pro přijetí na pedagogické obory VŠ.

2.3.4 Poradenské zakázky zákonných zástupců

Zákonný zástupce se podílí na řešení obtíží svého dítěte. Nejčastější typy zakázek, které ŠPZ v souvislosti s podporou rodinného systému řeší, jsou:

- poradenství v otázkách výchovy a vzdělávání žáků běžného vývoje, s přechodnými a vývojovými obtížemi, s výukovými a/nebo výchovnými problémy,
- poradenství v otázkách výchovy a vzdělávání žáků se SVP,
- poradenství v návaznosti na doporučení PO ve vzdělávání a jejich následné vyhodnocení,
- podpora žáků vzdělávaných individuálně,
- krizová poradenská intervence,
- podpůrná terapeutická činnost,
- intervence prostřednictvím sociálního pracovníka,
- dlouhodobé vedení rodiny,
- přednášková činnost,
- vzdělávání – kurzy znakového jazyka, alternativní komunikace pro zákonné zástupce a pedagogy,
- pobytové akce pro rodiny dětí s postižením,
- konzultační návštěvy v rodině (platí pro SPC),
- rodičovské skupiny,
- odborné přednášky.

2.3.5 Poradenské zakázky ze strany školy

Poradenská pracovníci poskytují poradenské služby také pedagogům a dalším pracovníkům škol, zejména v souvislosti s řešením speciálních vzdělávacích potřeb u konkrétních žáků. Může však být realizován i tzv. konzultační model pomoci, který předchází práci s klientem – školy mohou konzultovat i přístupy k žákům, kteří ještě nejsou klienty ŠPZ, zejména v oblasti metodické podpory práce výchovných poradců a školních metodiků prevence. Nejčastější typy zakázek ze strany škol na ŠPZ jsou zejména:

- metodická podpora, metodické vedení,
- pomoc řešení výukových a výchovných problémů (vč. krizové intervence),
- řešení rizikového chování žáků,

- vyhodnocení fungování nastavených PO ve školách,
- konzultační služby,
- pomoc při tvorbě PLPP, IVP,
- přednášková činnost,
- kurzy podpory rozvoje specificky zaměřených dovedností (např. znakového jazyka, diagnostiky vztahů v třídním kolektivu včetně následné práce, reedukace specifických poruch učení, ucelených programů pro rozvoj pozornosti u žáků aj.).

2.4 Formy poradenských intervencí

Pracovníci ŠPZ pracují na různých zakázkách, poskytují tedy intervence žákům nebo ve prospěch žáků různými formami. Jejich činnosti se uskutečňují ambulantně na pracovišti ŠPZ, nebo v terénu, tj. ve školách, případně v rodinách (pouze SPC).

Mezi ambulantní služby řadíme:

- **Poskytování informací, konzultace, krizové intervence** – většinou se jedná o pomoc při řešení aktuálního problému formou jednorázového kontaktu nebo několika sezení zaměřených na poradenskou práci s klientem, rodinou.
- **Diagnostiku s následnými intervencemi** – u dítěte, žáka se provádí vyšetření psychologické, speciálně pedagogické (podle potřeby a zakázky zákonných zástupců). Může se také jednat o kontrolní vyšetření, např. žáků se SVP zařazených v běžných typech škol, na jehož základě jsou poskytována doporučení a navrhovány případné úpravy PO.
- **Pravidelnou péči – průběžnou, opakovanou** – žák dojíždí do PPP/SPC na pravidelné intervence dle potřeby, prováděna bývá individuální či skupinová reedukace, různé stimulační programy, v případě klientů SPC i edukace (u klientů SPC platí, že návštěvy SPC je možné střídat s výjezdy za klientem).

Do terénních forem péče zařazujeme:

- **Návštěvy škol** – je poskytována metodická podpora učitelům, konzultace k PLPP a IVP, k výukovým a výchovným problémům, klienti ŠPZ jsou sledováni ve vyučovacích hodinách, realizovány jsou screeniny, depistáže, přímá práce se žáky a s třídními kolektivy, poradenství atp.
- **Návštěvy rodin** (týká se výhradně SPC) – rodinné poradenství, krátkodobé řešení problémů či dlouhodobá spolupráce s rodinou zaměřená na socioterapii, psychosociální podpora, případně návštěvy v zařízení pečujícím o žáky se zdravotním znevýhodněním (včetně individuální výuky žáků s hlubokým mentálním postižením, kteří ze zdravotních důvodů nemohou docházet do školy (dle § 42 školského zákona).
- **Služby sociální pracovnice** – může poskytovat služby v místě bydliště klienta (poskytování sociálně právního poradenství, pomoc při orientaci v sociální síti, konzultace, krizová intervence), případně v prostorách školy, pokud si to žádá situace.
- **Návštěvy školských a jiných než školských zařízení, v nichž je klient umístěn** (družina, dětský domov, stacionář, Domov sociálních služeb apod.).

2.5 Podoba poradenských intervencí

Kapitola 2.5 se věnuje terminologii vztahované k intervencím: představuje zvolený způsob základního členění poradenských intervencí na intervence přímé a nepřímé. Tvoří tak úvod

následujících, stěžejních kapitol zabývajících se poradenskými postupy, tj. způsoby řešení problémů žáka.

2.5.1 Intervence nepřímé

Za nepřímé intervence považujeme ty postupy, které **pomáhají řešit případ, aniž se pracuje přímo se žákem**. Na žáka tyto postupy působí zprostředkovaně, jsou činěny v jeho prospěch. Sekundárně mohou pozitivně působit i na systém, ve kterém se žák nachází – jak na rodinu (zákonné zástupce a další členy rodiny), tak na školu (třídní kolektiv, učitele).

A) Jedním z nejdůležitějších aktérů nepřímých intervencí, jehož prostřednictvím jsou tyto intervence uskutečňovány, je **zákonný zástupce** žáka. Řešení poradenské zakázky mu pomáhá hledat vhodné přístupy pro řešení problémů jeho dítěte, a to v každé z etap poradenského procesu:

- první kontakt či přesměrování klienta na jiné zařízení pomáhá získat či změnit původní představu o problému, což může mít dopad na následné kroky zákonných zástupců a přinést pozitivní změnu u žáka,
- ve vstupním rozhovoru, ve kterém pracujeme se zakázkou, lze již zákonné zástupce vést k uvědomění si povahy problému, což může mít dopad na změnu v přístupech k dítěti,
- anamnéza může zprostředkovat zpětnou vazbu o vývojové úrovni dítěte, a tedy i o tom, jaké nároky na ně jsou adekvátní, může pomoci sejmout z rodiče pocit viny, který tak často doprovází různé typy problémů žáků a který někdy vede k neustálému „hledání viníka“ (někoho, kdo za problém může),
- ve výstupním rozhovoru se zákonným zástupcem mohou být naznačeny formy a metody navazující práce s dítětem, čímž se zákonny zástupce utvrzuje v přesvědčení, že aktuální problémy se dají řešit – žádoucí změny u žáka lze docílit jen tak, když v ni uvěří i jeho nejbližší,
- vedení zákonného zástupce, ať už v průběhu navazující práce s klientem, nebo mimo ni, dává zákonným zástupcům možnost sledovat posuny u dítěte a optimalizovat přístup k němu,
- pomáhat žákům mohou i konzultace bez účasti žáka (konzultační model pomoci v situaci, kdy zákonny zástupce neví, jak dál a nenašel podporu ve škole),
- vliv na žáka má práce s rodinným systémem, se všemi účastníky systému – dítě může na sebe „brát“ problémy rodiny, bez změn v rodině by se změny u žáka nedocílilo,
- pomáhat řešit problémy žáků mohou i rodičovské skupiny, kdy si zákonní zástupci sdělují své zkušenosti a vzájemně se podporují, získávají pocit, že v tom nejsou sami, z čehož následně profitují i žáci s konkrétními problémy (např. ADD/ADHD),
- změna v přístupech vůči dítěti může být spojena se zprávou pro zákonné zástupce, kterou ŠPZ vypracovává (pochopení povahy problému, inspirace, jak se má k dítěti přistupovat), ale také s doporučením pro školu, se kterým se zákonny zástupce seznamuje a podle něhož spolupracuje při řešení obtíží svého dítěte,
- nelze opomenout ani vzdělávací aktivity, přednášky pro zákonné zástupce, které jim mohou přinést poznání podstaty problému dítěte a informovat je o vhodných přístupech k němu.

B) Nepřímé intervence, kdy se pracuje ve prospěch žáka, ale bez přímých aktivit s ním, jsou typické i ve školním prostředí:

- ŠPZ poskytují metodickou podporu učitelům a školám (včetně pracovníků školních poradenských pracovišť), informují je o povaze problémů, na základě těchto informací mohou učitel a další pracovníci školy modifikovat přístupy k žákům na základě jejich konkrétních potřeb,
- individuální konzultace pracovníků ŠPZ s pedagogy týkající se jednotlivých žáků, náslechy a konzultace výsledků pozorování klientů ŠPZ v průběhu vyučovacích hodin a o přestávkách ve třídách pomáhají nacházet optimální řešení i adekvátní přístup k žákům,
- konzultační model péče před uplatněním poradenské služby, kdy poradenský pracovník poskytuje informace, na jejichž základě učitel nebo škola hledá vhodné přístupy k žákovi, který ještě není klientem ŠPZ – např. doporučené postupy v prvním stupni PO, případně rozhodování o tom, zda je již nutná poradenská služba,
- zpráva poskytovaná škole dalšími kompetentními osobami mimo ŠPZ (OSPOD, soudy, policie),
- pravidelné konzultace, projednávání a nastavování PO u žáků se SVP a žáků nadaných,
- individuální metodická podpora učitele ve prospěch žáka se SVP (PLPP, ISP, hodnocení, klasifikace, metody, formy, výstupy, IVP, svolávání případových konferencí pro řešení potřeb a zájmů dětí, pomůcky, aj.).

C) Svou roli při zajišťování změn u klientů ŠPZ může mít i třídní či vrstevnická skupina, např. při nastavování péče o žáka se SVP. Práce se třídou pomáhá řešit problém žáka.

- vhodnými formami jsou např. třídnické hodiny, do kterých může vstupovat i pracovník ŠPZ – informace o povaze problému, vysvětlení, proč se žák chová, jak se chová, co prožívá atd.,
- nepřímou intervencí ve prospěch žáka se SVP mohou být programy specifické primární prevence při řešení vztahových problémů ve třídě. Jedná se většinou o programy pro větší počet účastníků.

D) Podpora spolupráce jako nepřímá intervence:

- Pracovníci ŠPZ mohou podpořit řešení problému také podporou spolupráce školy a rodiny, např. svou prací v týmu zákonný zástupce – škola – ŠPZ (včetně případné spolupráce PPP a SPC) – další instituce,
- účast pracovníků ŠPZ ve výchovných komisích, spolupráce na případových konferencích, účast na třídních schůzkách, v integračních týmech,
- pracovníci ŠPZ mohou také podpořit spolupráci s dalšími institucemi, které jsou zapojeny do řešení problémů žáků, např. spolupráce se sociálně aktivizačními službami (SAS), s doprovázející organizací u pěstounské péče, účast na případových konferencích svolávaných OSPOD, či za souhlasu zákonných zástupců s odbornými lékaři, klinickými psychology a logopedy, neziskovými organizacemi, aj.

2.5.2 Intervence přímé²

Za přímé intervence v tomto materiálu považujeme postupy, ve kterých pracovníci ŠPZ přímo pracují se žákem, jde o přímý kontakt a odborné působení s cílem vyvolat potřebné změny. Mohou mít povahu individuální nebo skupinovou.

Je dobré si uvědomit, že intervenční působení je často přítomné už v diagnostické fázi poradenské práce:

- již vstupní rozhovor zaměřený na nastavení kvalitní spolupráce mezi žákem a pracovníkem ŠPZ může vést k modifikaci přístupu žáka sama k sobě (přesvědčení o vlastní hodnotě, schopnosti spolupráce),
- také vlastní průběh diagnostiky a její účinek na žáka (pozitivní zpětná vazba) může významně ovlivnit jeho prožívání, psychický stav a seberepřijetí.

Dalšími formami přímých intervencí jsou např.:

- **dynamická diagnostika**, která je postavena na zpětné vazbě a na takové podpoře žáka, která mu umožní, aby sám nacházel vhodná řešení zadaných úkolů, může tak dojít ke korektivní zkušenosti,
- **stimulační programy** s podporou rozvoje obecných i dílčích funkcí,
- **reedukační programy** (reedukace specifických poruch učení),
- **psychologická intervence** – působení na osobnost žáka, seberepřijetí, osobní rozvoj, harmonizace vývoje osobnosti žáka, rozvoj zájmů, předprofesní příprava, překonávání obtíží, učební styly, učební strategie, přijetí problému a mobilizace sil k řešení, ...
- **krizová intervence**,
- **speciálně pedagogická intervence** (logopedická, etopedická, ...),
- **nácvik práce** s kompenzační pomůckou,
- **kariérové poradenství**,
- **rozvoj sociálních dovedností**, podpora vrstevnických vztahů, podpora emoční stability,
- **následná péče u žáků s poruchami chování** dle metody, ve které je odborný pracovník vzdělán – např. psychoterapeutické výcviky různých terapeutických škol, a která je vhodná pro typ problémů žáka.

2.6 Intervence a podpůrná opatření u žáků se SVP

ŠPZ na základě diagnostiky (psychologické, speciálně pedagogické) zjišťují speciální vzdělávací potřeby (dále jen „SVP“). V závěrech z vyšetření jsou specifikovány výsledky, které se promítnou do požadavků na úpravu vzdělávání žáka i do dalších okolností, které se vzděláváním žáka souvisejí. Jedním z výstupů vyšetření žáka se speciálními vzdělávacími potřebami je stanovení rozsahu a forem podpory pro žáka, zařazení žáka do stupně PO a vydání *Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Doporučení stanovuje náležitosti podpory žáka v procesu vzdělávání.* Stanovený stupeň PO pak odpovídá SVP žáka. Dále jsou navrhovány formy

² Intervenční přesah mohou mít i některé preventivní programy, na kterých se pracovníci ŠPZ v rámci zajišťování primární prevence ve spolupráci se školami podílejí – i tyto aktivity přinášejí změnu u žáků. Jedná se o depistáže, screeniny, preventivní programy, přednášky a osvětovou činnost pro zákonné zástupce, veřejnost, webové stránky aj. Jak je patrné z uvedených příkladů, mohou být přímé i nepřímé, individuální i skupinové.

vzdělávání žáka a zohledňovány požadavky na organizaci a úpravy obsahu a výstupů ze vzdělávání žáka v kontextu jeho SVP, včetně personální podpory a pomůcek (speciální učebnice a kompenzační pomůcky). Zákonný zástupce žáka nebo zletilý žák je seznámen školským poradenským zařízením se závěry vyšetření a s obsahem Doporučení (ve Zprávě z vyšetření určené zákonnému zástupci nebo zletilému klientovi) a následně vyjadřuje svůj souhlas s Doporučením ve škole, v podobě informovaného souhlasu.

PO ve škole nebo školském zařízení jsou nejčastěji poskytována žákům s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, vadami řeči, vývojovými poruchami učení, vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem, žákům s psychickým onemocněním, z odlišného kulturního prostředí, žákům s dopadem jiných podmínek do vzdělávání, žijícím v tzv. vyloučených lokalitách, žákům s odlišným mateřským jazykem, žákům z rodin imigrantů a azylantů a dalším.

Školský zákon zavádí systém 5 stupňů PO, které jsou podrobně specifikovány v příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb. Výběr PO musí respektovat nejlepší zájem žáka a současně i pravidla účelnosti a hospodárnosti zvolených opatření.

Vystavením *Doporučení ŠPZ*, však péče o žáka nekončí – může i nadále probíhat průběžná intervenční činnost, která povede ke zmírnění obtíží dítěte a žáka. Odborný pracovník by si měl být schopen odpovědět na otázku, zda intervenční činnosti, které byly ve prospěch žáka realizovány, vedou ke zlepšení podmínek při jeho vzdělávání. Proto také probíhá vyhodnocení nastavených podpůrných opatření.

Problematika stanovení PO je v obecné rovině zpracována v další kapitole tohoto *Intervenčního standardu*. V širším rozsahu se jí věnují jednotlivé skupiny ve *Speciálním standardu PPP* a *Speciálním standardu SPC*.

3 Diagnostika jako nezbytná součást poradenského procesu – základ pro navazující intervence

Vycházíme-li z definice pojmu intervence, která ho chápe jako **vědomý a cílený postup poradce vedoucí k potřebné změně** (Hadj Moussová a kol., 2004), je zřejmé, že tak nelze činit **bez důkladného poznání problému klienta**. K tomu slouží diagnostický postup, sledující všechny okolnosti, které mohou mít vliv na vznik a průběh obtíží klienta. Zanedbat nemůžeme ani možné vlivy ze strany prostředí, ve kterém se klient nachází (rodina, škola, vrstevnická skupina aj.) a které doprovází vznik či řešení problému.

Obecnými zákonitostmi diagnostiky, ale také principy diagnostiky v poradenství, se podrobně zabývá *Diagnostický standard*. Najdeme v něm vymezení účastníků diagnostiky, přístupů k poradenské diagnostice (statický a dynamický), rozbor diagnostického procesu, ale i informace o základních psychometrických požadavcích kladených na diagnostické metody a popis užívaných metod diagnostiky, klinických i testových. Důležitým aspektem *Diagnostického standardu* je upozornění na okolnosti, které mohou mít vliv na kvalitu diagnostického postupu a vodítka, jak je můžeme posuzovat.

V této kapitole navazujeme na Diagnostický standard, rozpracováváme tu část, která se týká rámcových kroků a hlavních otázek diagnostického procesu. Za stěžejní pro **nalezení optimálních forem podpory klienta považujeme kvalitně provedenou diagnostiku a následnou interpretaci závěrů vyšetření do navazujících doporučení přímých i nepřímých intervencí** ve prospěch řešení problému klienta, k čemuž jsme byli vyzváni **konkrétní zakázkou**.

Ve společné části *Intervenčního standardu* popisujeme rámcové kroky v diagnostice ve velmi **obecné podobě**. Ve speciální části pak jsou popsány kroky z hlediska konkrétních skupin klientů, se kterými pracovníci ŠPZ vstupují do diagnosticko-intervenčního kontaktu. Speciální část je tedy již konkrétnější, včetně informací o užívaných nástrojích.

3.1 Vyjasnění zakázky pro hledání vhodných forem intervencí

Máme-li hledat či připravovat vhodné formy intervenčních opatření, musíme pracovat s **konkrétní zakázkou**. Proto je důležité na začátku poradenského procesu sledovat, jak je zakázka definována, kdo ji vyslovuje, co konkrétně by mělo být řešeno a také, jaká je představa o potřebné změně. Součástí tohoto procesu je často potřeba **zpřesnění zakázky** a někdy i práce s tzv. skrytou zakázkou.

Obvykle se na pracovníky ŠPZ obrací **zákonný zástupce žáka** – problém či potřebu intervencí tedy pociťuje on sám nebo i jeho dítě. Může to být také učitel či jiný pedagogický pracovník, kdo dává zákonnému zástupci podnět k percepci problému a doporučuje vyšetření ve ŠPZ.

Samotná zakázka u klientů ŠPZ se může týkat **vývojových, výchovných, vzdělávacích a sociálních aspektů v kontextu vzdělávání** žáka, jeho rodiny či jiné sociální skupiny (třída, vrstevnická skupina). Důležité je, zda se zákoný zástupce žáka s definovaným problémem ztotožňuje, zda ho vidí jako reálný. Připomínáme zde **zásadu dobrovolnosti** vyšetření – aby se požadovaná změna uskutečnila, musí být potřeba následných postupů pociťována a musí být ochota zákonných zástupců podílet se na jeho řešení. Zakázka se nevyřeší sama, avšak ani vyšetření v ŠPZ (zejm. je-li doporučeno ze strany školy) nepřinese očekávané „ovoce“. Aby se zákoný zástupce spolupodílel

na řešení zakázky, musí mít **zájem spolupracovat**. Proto je také součástí definování zakázky informování zákonného zástupce o tom, jak bude vyšetření vypadat, jaké k němu máme důvody a co bude jeho cílem, jaké metody budou použity a také, co by se mohlo stát, kdyby se k vyšetření nepřistoupilo (viz *Procedurální standard*, informovaný souhlas s poradenskou službou).

Úspěšnost poradenské služby je také závislá na způsobu komunikace s klientem a jeho zákonnými zástupci, měla by vést především k získání důvěry a následné spolupráci.

Definování zakázky by tedy mělo zahrnovat jak potřebné **poznání klienta, tak důvod vyšetření**. Pracovat bychom měli také na analýze **vývoje klienta**, včetně již **realizovaných podpůrných kroků ve školním prostředí**. Měli bychom se dále soustředit na to, zda již nebyla navázána spolupráce s jiným poradenským či klinickým pracovištěm, a pokud ano, jaké byly **výsledky intervenčních opatření**, které navrhoval jiný odborník. S touto okolností je třeba pracovat především u klientů s kombinovaným znevýhodněním, kde je nutná spolupráce více SPC a případně i PPP. Také je důležité vědět, jaká opatření byla již realizována **v domácím prostředí a s jakými výsledky**.

Konkrétní důvody vyšetření budou uvedeny v kapitolách speciální části *Intervenčního standardu*, které jsou zpracovány podle nejčastějších typů obtíží, se kterými zákonní zástupci žáků do ŠPZ přicházejí.

Stejnou měrou, jakou se věnujeme otázce, kdo je klient, kvůli čemu přichází a co již bylo učiněno, bychom se měli při vstupním kontaktu se zákonnými zástupci věnovat i jejich **očekávání ve vztahu k intervencím**. Mělo by být zřejmé, zda se očekávaná změna bude odehrávat ve školním prostředí (zlepšení výsledků vzdělávání, zlepšení prospěchu, změna v motivaci pro školní práci, lepší zapojení do třídního kolektivu, zlepšení vztahu s konkrétním žákem, aj.) nebo v domácím prostředí (změna v přístupu k domácí přípravě, změna vztahu mezi rodičem a žákem, větší zapojení do dění v rodině, změna v sourozeneckých vztazích atd.), případně v obou. Důležité je i vědět, nakolik je zákonný zástupce **ochoten spolupracovat se školou**, a zda je v jeho představě žádoucí i zapojení jiných odborníků do řešení problému.

V průběhu definování zakázky bychom tedy měli postupně přicházet k tomu, **co od nás klient očekává a co a jak se má měnit**. Od tohoto poznání se také odvíjí stanovení **cíle diagnostického procesu** – kromě konstatování, co už o klientovi víme, potřebujeme také vědět, co chceme o klientovi zjistit, kdo další může poskytnout relevantní informace o daném jevu či problému, jaký diagnostický postup bude stanoven.

V této etapě poradenského procesu se opíráme **nejen o přímé**, ale i **nepřímé zdroje informací**. Kromě rozhovoru se zákonným zástupcem pracujeme s dokumenty, které nám zákonný zástupce zprostředkovává – od jiného odborníka, ze školy. K závěrům klinických odborníků a lékařů vždy přihlížíme. Další dokumenty (souhlasy, žádosti, anamnestický dotazník, lékařské a jiné odborné zprávy, dotazník pro školu) se stávají součástí spisové dokumentace klienta, v souladu s *Procedurálním standardem*.

3.2 Výběr, aplikace a vyhodnocování diagnostických metod pro navazující intervence

Realizace samotného diagnostického postupu vychází z **vytvořeného plánu diagnostiky** navazujícího na definování zakázky. Cílem diagnostiky není samotná „diagnóza“ (tj. konstatování nějakého stavu ve vztahu ke klientovi, popis jeho vlastností atd.). Jde nám o poznání všech skutečností, které mohou přinést informace podstatné pro doporučení žádoucích změn

a pro nastavení vhodných forem intervencí. **Diagnostika tedy není cílem, nýbrž prostředkem pro další práci s klientem.**

Do diagnostického procesu zasahuje určitou měrou typ problému, se kterým klient přichází a konkrétní zakázka, co má být řešeno. Průběh vyšetření také ovlivňuje to, zda se jedná o **vyšetření vstupní či kontrolní**. Rozdíly v průběhu vyšetření přináší i **typ vyšetření** – vyšetření psychologické, speciálně pedagogické, ale i další proměnné (věk klienta, jeho pracovní nastavení aj.).

Postupy, nástroje a metody psychologické nebo speciálně pedagogické diagnostiky musí být standardizované. Pokud to není možné, volíme ty postupy, nástroje a metody, které mají prokazatelný přínos pro diagnosticko-intervenční péči. Nedílnou součástí vyšetření v ŠPZ je využití **klinických diagnostických metod** (pozorování, vstupní, průběžný a výstupní rozhovor s klientem, jeho zákonnými zástupci, analýza produktů – školní sešity, žákovská knížka aj.). Volba diagnostického nástroje se vždy odvíjí od konkrétního případu. Při diagnostice vycházíme také z písemných či ústních sdělení učitelů a zákonných zástupců. Během diagnostického procesu jsou evidovány všechny skutečnosti, na jejichž základě doporučujeme vhodné formy navazujících intervencí.

3.3 Interpretace výsledků

Po ukončení přímých diagnostických postupů nastává **etapa uzavírání** vstupního diagnostického postupu, diagnostická úvaha a **interpretace zjištěných skutečností**. Analyzujeme všechny informace, které jsme získali od klientů a z dokumentace o klientovi, ale také poznatky, které byly získány našimi přímými diagnostickými postupy. Tyto informace třídíme, propojujeme zjištěná fakta, zohledňujeme teoretické aspekty (typ problému a jeho teoretické pozadí). V interpretacích zohledňujeme věk klienta, jeho osobnostní specifika, přemýšlíme o vlivech z vnějšího prostředí (rodina, škola), zvažujeme dosavadní postupy, které již byly realizovány v zájmu podpory klienta.

V této fázi poradenského procesu hledáme odpovědi na otázky, které jsme si před vyšetřením stanovili. S určitou mírou pravděpodobnosti bychom měli **identifikovat mechanismy**, které se spolupodílí na vzniku a průběhu problému. Co nejpřesnější poznání všech okolností, které problém respektive speciální vzdělávací potřeby žáka ovlivňují, bychom měli následně promítnout **do tvorby doporučení**, jak bude péče o klienta realizována, jak lze zlepšovat postavení žáka ve školním prostředí atd. Interpretace bychom měli prověřovat z různých stran, měli bychom **identifikovat případná zkresení** či jiné nedokonalosti diagnostického postupu – vědomí určité míry zkresení může být využito při plánování různých postupů, které se mohou v intervenční fázi uskutečňovat. Naopak příliš „expertský“ přístup nás může zavést do „slepé uličky“, kdy na základě podobných zkušeností s jinými klienty zobecňujeme přespříliš nebo nesprávně, což následně může přinést i plán nepřítuš vhodných intervencí. Může se stát i to, že na některé otázky odpovědi neobdržíme, v tom případě je profesionální si to přiznat – můžeme se na danou skutečnost zaměřit v budoucnu, doporučit doplňující diagnostiku, hledat informace z jiných zdrojů aj.

3.4 Konzultace závěrů diagnostického procesu jako vstup do intervenční fáze poradenského procesu

Interpretační fázi vyšetření doprovází **tvorba závěru**, který je sdělován žadatelům o poradenskou službu, jimiž jsou obvykle zákonní zástupci nebo zletilý klient; své závěry však vždy sdělujeme

i nezletilému klientovi, a to formou přiměřenou jeho věku a rozumové vyspělosti. Tato fáze by měla být vstupní fází intervenčních návrhů – kromě vysvětlení příčin potíží (pokud je můžeme odhalit) a mechanismů vzniku a vývoje problému by součástí našeho sdělení měla být rovněž informace o doporučených postupech, které by problém mohly řešit.

Při sdělování závěru akceptujeme **potřeby žadatelů a klientů na formu sdělení**, ale také na způsob hledání a formulování intervenčních opatření. Některým žadatelům a klientům vyhovují více otevřené interpretace, s více možnostmi, ze kterých si vybírají, jiní potřebují více direktivní přístupy. Jeví se nám žádoucí připomenout tzv. Langmeierovo **schéma direktivity**,³ které mj. ovlivňuje nejen přístupy ke sdělování výsledků, ale i to, jakým způsobem je intervence realizována (in Matějček, 1991).

Sugesce	Nejdirektivnější přístup, poradce dává jasný pokyn, který má klient realizovat, doprovodným jsou výrazná gesta a mimika („ <i>Ode dneška přestanete kouřit!</i> “).
Příkaz	Podobný postup jako sugesce („ <i>Musíte udělat to a to!</i> “).
Pokyn	Postup využíván, máme-li jistotu, že věci vyjdou podle očekávání („ <i>Udělejte to a to a uvidíte, že se to osvědčí.</i> “).
Pobídka	Poradce navrhuje postup, který vychází z určité objektivní nutnosti („ <i>Bylo by dobře, kdybyste...</i> “)
Rada	Objektivní nutnost ustupuje do pozadí, poradce již mluví za sebe („ <i>Já vám radím, abyste...</i> “).
Návrh	Je předkládáno určité řešení problému, klient se rozhoduje, zda řešení přijme („ <i>Nabízí se taková možnost...</i> “).
Alternativní návrh	Poradce nabízí více řešení, klient se podílí na výběru toho nevhodnějšího řešení.
Příklad	Poradce předkládá příklady z praxe, nastiňující určitá řešení a pomáhající směřovat myšlení určitým směrem („ <i>Někteří rodiče řeší situaci tak, že...</i> “).
Výklad	Výklad etiologie a mechanismů vzniku problému, důsledcích problému, musí být podán srozumitelnou formou.
Vyslechnutí, mlčení	Nedirektivní přístup, poradce vede klienta vhodnými otázkami k vyjádření a pochopení problému. Vhodný zejména v počátku práce s klientem.

Tabulka 1 – Schéma direktivity dle Langmeiera (in Matějček, 1991, s. 44–47)

Závěrečná konzultace dalšího postupu s klientem a jeho zákonnými zástupci zahrnuje tedy všechny zvažované přístupy, které by mohly být v budoucnu realizovány (další diagnostická sezení, průběžná vzdělávací podpora ve škole, doporučené postupy v domácím prostředí,

³ V publikaci Matějčka se text vztahuje k terapeutovi, postupy z hlediska direktivity – nedirektivity jsou však analogické i v poradenských přístupech, proto se v našem textu pracuje s osobou poradce a místo pojmu „pacient“ pracujeme s pojmem „klient“.

kontrolní vyšetření atp.). Nemělo by se stávat, že jsou prezentovány jen výstupy z vyšetření bez jakékoli nabídky intervenčních opatření.

3.5 Formulace zprávy z vyšetření a doporučení intervencí pro školní a domácí prostředí

Výstupem vyšetření je **doporučení dalšího postupu** a nastavení vhodných forem intervencí. Vždy zvažujeme, které postupy jsou pro řešení problému žáka efektivní a současně nejdostupnější pro jeho rodinu a školu. V návaznosti na příslušnou legislativu – § 1 odst. 5 a 6 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a ve školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, resp. § 14 a 15 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vyhláška o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných) – pracujeme se dvěma základními dokumenty, které jsou výstupem diagnostického procesu.

3.5.1 Formulace zprávy z vyšetření

Zpráva je vytvářena na základě realizovaného vyšetření a je určena zásadně žadateli o službu (zákonnému zástupci nebo zletilému klientovi). Rozsah zprávy závisí na tom, pro jaký účel se zpracovává. Úvodní část zprávy obsahuje základní údaje o klientovi (jméno, datum narození, bydliště, škola, třída), důvod jeho vyšetření, informaci, kdo o toto vyšetření žádá, dále anamnestické údaje podstatné z hlediska důvodu vyšetření, popř. dosavadní průběh péče v ŠPZ, diagnózu vyplývající z realizovaných odborných vyšetření apod.

Pokud v ŠPZ proběhne komplexní vyšetření žáka, obsahuje dále část psychologickou a speciálně pedagogickou. Jsou uvedeny použité metody práce s klientem včetně diagnostických nástrojů a výsledky těchto metod. Zpráva obsahuje také pedagogickou diagnostiku, kromě vlastního vyšetření speciálním pedagogem jsou využity i informace ze školy zpracované učiteli, popř. pracovníky školního poradenského pracoviště. Tato část zprávy by měla obsahovat pouze takové informace, které jsou důležité z hlediska cíle vyšetření, kterým je nejčastěji nastavení PO, nebo jiných doporučení pro vzdělávání žáka.

Na uvedenou část zprávy navazuje závěr, který vyplývá z výsledků vyšetření a diagnostické úvahy a zohledňuje všechny získané informace. Závěr musí být srozumitelný a jednoznačný. Jako jeho součást nebo v návaznosti na něj je třeba na konci zprávy rozepsat doporučení pro další intervenční postup. Závěry vyšetření a návrhy doporučení jsou se zákonnými zástupci a klientem konzultovány osobně, obvykle ihned po vyšetření, případně je domluven termín, kdy konzultace proběhne. Zpráva z vyšetření musí být vypracována a předána do 30 dnů ode dne vyšetření a musí být psaná jazykem, který je pro příjemce srozumitelný.

ŠPZ nejčastěji vydává **Zprávu z vyšetření a Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami** za účelem nastavení podpory ve vzdělávání, dále doporučující posouzení např. k odkladu školní docházky, vyjádření k individuálnímu vzdělávání, zprávu z psychologického nebo speciálně pedagogického vyšetření pro potřeby jiných institucí (OSPOD, posudkový lékař apod.), zprávu s doporučením k uzpůsobení podmínek pro přijímání nebo ukončování vzdělávání.

3.5.2 Formulace doporučení pro vzdělávání

Pracovník ŠPZ na základě vyhodnocení dostupných informací navrhuje potřebná doporučení pro vzdělávání žáka určená škole (školskému zařízení) a zákonným zástupcům.

Doporučení pro vzdělávání žáků se SVP je nezbytné konzultovat před jeho vydáním se školou (k ověření možností školy / školského zařízení navržená doporučení realizovat). V doporučení se formulují závěry podstatné pro vzdělávání a pobyt žáka ve škole, v této části dochází ke shrnutí podstatných závěrů určených škole, srozumitelným způsobem, bez nadbytečného užívání odborných termínů. Je vymezen stupeň podpory a uplatněn identifikátor znevýhodnění. Dále jsou specifikována jednotlivá podpůrná opatření (metody výuky, organizace výuky, úpravy obsahů a výstupů vzdělávání, úpravy hodnocení, návrhy personální podpory, pedagogická intervence, předmět speciálně pedagogické péče, úprava podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání, další doplňující informace apod.). Rozsah podpůrných opatření bude závislý na druhu znevýhodnění žáka, na charakteru jeho obtíží a na jeho zařazení do stupně podpůrných opatření, které se mohou v rámci jednoho doporučení lišit (u různých druhů podpůrných opatření může být žák zařazen do různých stupňů PO).

Písemná Zpráva z vyšetření a Doporučení ŠPZ jsou zákonnému zástupci či zletilému klientovi předávány osobně, popř. mohou být zaslány poštou, a to s ohledem na dohledatelnost doporučeně, do vlastních rukou. Pokud jsou dokumenty předávány osobně, je zákonný zástupce nebo zletilý klient osobně seznámen s výsledky vyšetření, s navrhovanými doporučeními ke vzdělávání a je seznámen s dalšími postupy, které jsou nezbytné pro úpravy průběhu vzdělávání žáka. Dále je poučen o možnosti požádat o revizi zprávy a doporučení. Svým podpisem stvrzuje převzetí zprávy a převzetí doporučení. *Doporučení ŠPZ* je dále zasláno obvykle datovou schránkou škole nebo školskému zařízení, ve kterém se žák vzdělává, kde rodič na základě výzvy školy vyjadřuje svůj informovaný souhlas s poskytováním podpůrných opatření, která jsou v Doporučení uvedena.

Současně poradenské zařízení informuje klienta o možnosti poskytnutí anonymního hodnocení služeb navštíveného ŠPZ, formou tiskopisu nebo prostřednictvím internetového odkazu.

3.6 Posouzení změn (Vyhodnocování stavu)

V mnoha případech poradenské služby poskytované žákům se SVP nejsou jednorázovým aktem. Péče o klienta se stává spíše dlouhodobou. Při opakovaném vyšetření si klademe otázky, zda existují u klienta změny v posuzované oblasti výkonu/chování či zda vyvstaly v období od posledního diagnostického sezení další diagnostické otázky.

Povinností ŠPZ je vyhodnotit poskytování PO ve lhůtě jím stanovené, délka lhůty pro vyhodnocení je zpravidla dvouletá, v případě personální podpory je ve lhůtě do 1 roku. V odůvodněných případech pak může být stanovena lhůta delší než 2 roky. Volba délky lhůty pro vyhodnocení podpůrných opatření a poskytování další péče školského poradenského zařízení je pak vždy v závislosti na druhu obtíží žáka, případně na jeho speciálních vzdělávacích potřebách. Vyhodnocení nastavených PO ve vzdělávání žáka se SVP se realizuje ve spolupráci se školou,

klientem a zákonnými zástupci.⁴ V případě, že PO nevyhovují SVP potřebám žáka, není třeba vyčkávat na stanovenou lhůtu pro vyhodnocení a lze požádat neprodleně o změnu doporučení v příslušném ŠPZ, v souladu s § 16 odstavec 4 školského zákona.

Pracovník ŠPZ pak zjišťuje, jaké změny ve SVP žáka nastaly, a posuzuje, zda je vhodné na základě zjištěných informací upravit PO nebo zda nastavení nových PO bude vyžadovat další procesy spojené s diagnostikou a intervencemi.

⁴ Vyhodnocování může probíhat třemi způsoby: 1. telefonicky se školou, kdy je proveden záznam o vyhodnocení a škola zák. zástupci oznamuje, že nedošlo ke změnám, 2. při osobní návštěvě školy, 3. při kontrolním vyšetření v ŠPZ, kdy je buď doplněno vyšetření, nebo poskytnuta intervence a dle potřeby je vystaveno nové *Doporučení ŠPZ*.

4 Stupně podpory dle legislativy

4.1 Vymezení stupňů podpůrných opatření

PO, jejich základní druhy, členění do stupňů a podmínky poskytování definuje § 16 školského zákona. Podrobný přehled PO členěný podle jednotlivých stupňů podpory a specifikaci pravidel pro poskytování PO stanovuje vyhláška o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných, která na § 16 školského zákona navazuje. PO představují podporu pro žáky i pedagogy, neboť jim umožňují vyrovnávat v potřebné míře podmínky pro vzdělávání těchto žáků. Tyto podmínky mohou být ovlivněny aktuálním zdravotním stavem žáka, opožděným vývojem, specifickými poruchami učení, odlišným kulturním prostředím a jinými životními podmínkami žáka, poruchami chování a psychickými onemocněními, narušenou komunikační schopností, poruchami autistického spektra, mentálním postižením, zrakovým a sluchovým postižením, tělesným postižením, neznalostí vyučovacího jazyka a dalšími okolnostmi, které mají významný dopad na kvalitu a průběh vzdělávání žáka včetně nadání a mimořádného nadání.

PO se podle § 16 odst. 3 školského zákona člení do pěti stupňů podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. PO 1. stupně uplatňuje škola nebo školské zařízení i bez *Doporučení ŠPZ*. PO 2. až 5. stupně může škola nebo školské zařízení poskytovat pouze na základě *Doporučení ŠPZ* a s předchozím písemným informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka nezletilého. Druh a stupeň PO by měl být zvolen tak, aby v maximální míře odpovídal charakteru obtíží žáka a jeho SVP. PO různých druhů a stupňů lze kombinovat. Je tedy možné, aby např. *Doporučení ŠPZ* pro konkrétního žáka, ve kterém převažují PO 2. stupně, obsahovalo i některá PO 3. stupně podpory. Druhy PO uvedených v § 16 odst. 2 školského zákona a dále úpravy metod vzdělávání a školských služeb i hodnocení žáka jsou nastavena tak, že vyšší stupeň podpory zahrnuje vždy opatření z nižších stupňů podpory. Kombinovat lze druh i stupeň PO. Napříč stupni nelze kombinovat PO téhož druhu – například nelze uplatnit současně asistenta pedagoga ve třetím i ve čtvrtém stupni PO pro jednoho žáka. Některá z těchto PO mají tzv. normovanou finanční náročnost (dále jen NFN), je tedy zřejmé, kolik finančních prostředků za opatřením půjde a za jakých podmínek.

4.2 Zařazování do stupňů podpůrných opatření

Stanovení podpory žáka ve vzdělávání **představuje druh intervence**, která má přispět k vyrovnání podmínek ve vzdělávání u žáků definovaných v §16 odst. 1 školského zákona.

Systém diagnostiky postavený na zjišťování SVP žáka a stanovování míry potřebné podpory a následně navržení konkrétních PO pružně reaguje na aktuální potřeby žáků a určuje oblasti, ve kterých žák potřebuje podpořit, včetně rozsahu potřebné podpory.

Závažnost příslušného druhu SVP vyžaduje různou intenzitu PO. Míra dopadů výše uvedených specifik je základním kritériem rozdělení PO do jednotlivých stupňů podpory. PO vyššího stupně jsou buď poskytována na základě *Doporučení ŠPZ* rovnou jako první volba, nebo až po vyhodnocení již přiznaných PO těm žákům, u nichž se PO nižšího stupně ukázala jako nedostačující a je potřebný vyšší, více individualizovaný a více specificky zaměřený stupeň podpory ve vzdělávání.

4.2.1 Podpůrná opatření prvního stupně

PO 1. stupně jsou plně v kompetenci školy. Pracovník ŠPZ poskytuje konzultace v rámci PO 1. stupně pouze tehdy, pokud škola o toto žádá nebo jsou-li PO 1. stupně výstupem *Doporučení ŠPZ*.

Nelze nikdy předem odhadnout u žádosti o poradenskou službu, zda bude postačovat rozsah podpory definovaný prvním stupněm PO.

4.2.2 Podpůrná opatření druhého stupně

PO 2. stupně jsou přiznávána zpravidla žákům s mírným, popř. středně závažným stupněm znevýhodnění. Vzdělávací potřeby žáků s převažujícími PO 2. stupně mohou být ovlivněny zejména aktuálním zdravotním stavem žáka, opožděným vývojem, odlišným kulturním prostředím nebo jinými životními podmínkami žáka, problémy v počáteční schopnosti učit se a připravovat na školní práci, nadáním, specifickými poruchami učení a chování, mírným oslabením sluchových nebo zrakových funkcí, mírnými řečovými vadami, oslabením dorozumívacích schopností, poruchami autistického spektra s mírnými obtížemi, nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a dalšími specifiky, která vyžadují využívání individuálního přístupu ke vzdělávacím potřebám žáka.

PO 2. stupně jsou přiznávána na základě *Doporučení ŠPZ*, jehož východiskem jsou výsledky a závěry vyšetření. Spočívají v modifikaci výukových metod a forem práce, v organizačních změnách výuky, týkají se hodnocení, úprav obsahu vzdělávání, nákupu pomůcek, úprav podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání. Mohou být doporučována i PO s tzv. podmíněnou NFN u pedagogické intervence a předmětu speciálně pedagogické péče. Podmíněnost spočívá ve stanovení velikosti skupiny, za kterou zodpovídá ředitel školy. Pokud dochází k úpravě obsahu vzdělávání žáka nebo k dalším úpravám organizace vzdělávání, obvykle je zpracováván Individuální vzdělávací plán (IVP).

4.2.3 Podpůrná opatření třetího stupně

PO 3. stupně jsou zpravidla přiznávána žákům se středně těžkým stupněm znevýhodnění, nepostačují-li PO 2. stupně. Vzdělávací potřeby žáků s převažujícími PO 3. stupně mohou být ovlivněny závažnými poruchami učení, odlišným kulturním prostředím a jinými životními podmínkami žáka, poruchami chování, těžkou vadou řeči, poruchami autistického spektra, mentálním, zrakovým a sluchovým (slabozrakost, nedoslýchavost) nebo tělesným postižením, neznalostí vyučovacího jazyka (cizinci v odlišném kulturním prostředí), dalšími obtížemi, které mají významný dopad na kvalitu a průběh vzdělávání žáka (jako jsou např. dlouhodobé nemoci – epilepsie, astma bronchiale, diabetes, neurologické a psychiatrické diagnózy aj.), případně jsou ovlivněny (mimořádným) nadáním žáka.

PO 3. stupně spočívají ve znatelných úpravách výukových metod a forem práce, v organizačních změnách výuky, týkají se hodnocení, úprav obsahu vzdělávání, úprav podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání. Úprava očekávaných výstupů vzdělávání ve smyslu jejich snížení je realizována v případě PO 3. stupně pouze u vybraných skupin znevýhodnění (viz Opatření ministra školství).

Zařazení žáka do školy, třídy, oddělení nebo skupiny zřízené dle § 16 odst. 9 školského zákona je možné pouze na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce a *Doporučení ŠPZ*.

Zařazení žáka do vzdělávání dle § 16 odst. 9 školského zákona předpokládá, že charakter speciálních vzdělávacích potřeb vyžaduje vyšší míru uzpůsobení podmínek pro vzdělávání žáka, kdy nepostačuje uplatnění podpůrných opatření v „běžném vzdělávání“.

Součástí PO 3. stupně mohou být i služby asistenta pedagoga podle charakteru SVP. Dále je možná podpora školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem a podpora výuky dalším pedagogickým pracovníkem, v odůvodněných případech.

Doporučována mohou být i další PO s tzv. podmíněnou NFN – doporučení předmětu speciálně pedagogické péče nebo pedagogické intervence či nákup pomůcek. I zde můžeme uplatnit tvorbu IVP, pokud je pro vzdělávání žáka nezbytný.

4.2.4 Podpůrná opatření čtvrtého stupně

PO 4. stupně jsou přiznávána zpravidla žákům se závažnými poruchami chování, se středně těžkým a těžkým mentálním postižením (včetně komorbidit), s těžkým zrakovým nebo sluchovým postižením, se závažnými vadami řeči, s poruchami autistického spektra, se závažným tělesným postižením. Dále mimořádně nadaným žákům, kteří dosahují mimořádných výsledků a vyžadují výraznou individualizaci vzdělávání nad rámec příslušného stupně vzdělání i úpravy ve formách vzdělávání.

PO 4. stupně spočívají ve významných úpravách průběhu vzdělávání, a to jak na úrovni obsahu vzdělávání, tak také výstupů vzdělávání u vybraných skupin žáků (s mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami, se SVP souvisejícími s vadami zraku a sluchu a u dalších zdravotních postižení definovaných v § 16 odst. 9 školského zákona).

Uvedené úpravy jsou v PO 4. stupně obvykle spojeny s poskytováním PO s podmíněnou NFN, (mohou jimi být např. nákup speciálních učebnic, učebních pomůcek, kompenzačních pomůcek, úprava prostředí, podpora vyrovnávání podmínek pro vzdělávání žáka zapojením dalších pedagogických pracovníků, případně tlumočnicků znakového jazyka, zajištění používání speciálních komunikačních systémů a prostředků aj.)

4.2.5 Podpůrná opatření pátého stupně

PO 5. stupně jsou přiznávána zpravidla žákům s nejtěžšími stupni zdravotních postižení, nejčastěji souběžným postižením více vadami. Tito žáci vyžadují vysokou úroveň podpory k podpoře rozvoje schopností a dovedností žáka a kompenzaci důsledků zdravotního postižení. Organizace vzdělávání žáka, volba metod výuky, výběr vzdělávacích obsahů a hodnocení výsledků musí plně akceptovat zdravotní stav žáka a omezení, která z něho vyplývají. Tato skupina žáků je často vzdělávána v souladu s § 16 odst. 9 školského zákona.

4.3 Druhy podpůrných opatření

4.3.1 Metody výuky

Úpravu metod a forem práce ve vzdělávacím procesu lze uplatnit od 2. do 5. stupně podpory. Se zvyšujícím se stupněm dochází k větší modifikaci a individualizaci s ohledem na úroveň dovedností žáka a druh jeho znevýhodnění. Stanovení metod a forem práce je vždy konzultováno s pedagogy, školské poradenské zařízení vkládá do doporučení především informace o tom, jak ovlivňují speciální vzdělávací potřeby žáka průběh vzdělávání a v čem je třeba poskytnout

podporu, tedy jak je možné upravit metody výuky a formy práce s žákem. Metody a formy práce reflektují možnosti a potřeby žáka vzhledem k jeho věku, nadání a zejména vzdělávacím potřebám. Zohledňují se kvalita percepce, pozornosti, paměti, učební styly, rozvíjejí se kognitivní i percepční schopnosti, žáci jsou vedeni k osvojení vědomostí, dovedností a postojů s ohledem k jejich limitům. Metody výuky zahrnují postupy na podporu oslabených nebo nefunkčních dovedností a kompetencí žáka, nebo naopak postupy směřující k obohacení školního vzdělávacího programu nad rámec učiva vyučovacích předmětů a oblastí školního vzdělávacího programu pro nadané a mimořádně nadané žáky.

PO 2. stupně

Nejčastěji využívané metody jsou: individualizace výuky, strukturalizace výuky, kooperativní učení, metody aktivního učení, metody podporující motivaci žáka, metody zaměřené na podporu prevence únavy a koncentrace pozornosti, u nadaných nebo mimořádně nadaných žáků metody podporující obohacování, akceleraci, rozvoj vyšších myšlenkových operací.

PO 3. stupně

Konkrétní výukové metody a formy vyžadují promyšlené strategie (tj. záměry, postupy a plány učitele). Ve zvýšené míře je podporována motivace žáka. U žáků mimořádně nadaných se pracuje s prvky rozvinutých schopností a kreativity, které směřují k jejich dalšímu rozvoji. PO zahrnují také metody na podporu výrazněji oslabených dovedností.

PO 4. stupně

Konkrétní výukové metody musí vycházet z úpravy obsahů, vyžadují promyšlené strategie a vysokou míru podpory. V odůvodněných případech lze redukovat obsah vzdělávání a upravit očekávané výstupy vzdělávání. Rozsah těchto úprav je ovlivněn charakterem a mírou obtíží žáka (cílem je přechodně nebo trvale kompenzovat projevy jeho znevýhodnění). Metody výuky mohou být ovlivňovány i potřebou využívat ve vzdělávání prostředky augmentativní nebo alternativní komunikace.

PO 5. stupně

Metody výuky zajišťují nejvyšší míru individualizace při respektování obtíží žáků a jejich vzdělávacích možností. Vždy se reflektují oslabené kompetence žáka a volí se formy podpory tak, aby se dosáhlo maxima ve vzdělávání u každého z žáků.

4.3.2 Organizace výuky

Speciální vzdělávací potřeby žáka mohou vyžadovat i změny v organizaci výuky. Může se jednat např. o úpravy v časové a místní organizaci výuky v rámci třídy, o úpravy v docházce na výuku. Úpravy organizace vzdělávání jsou často ve spojitosti s aktuálním zdravotním stavem žáka.

PO 2. stupně

Úprava organizace vzdělávání žáka, která se promítá i do podmínek výuky je součástí IVP, pokud to není dostatečně popsáno v samotném Doporučení.

Organizaci výuky vyžadují také podpůrná opatření spočívající v zajištění pedagogické intervence nebo předmětu speciálně pedagogické péče.

PO 3. stupně

Při organizaci výuky jsou kladeny vyšší nároky na prostorové uspořádání třídy, např. vznik dalšího pracovního místa. U žáků se SVP lze opět doporučit i PO personálního charakteru (asistent pedagoga, případně další pedagogický pracovník) jak pro výuku, tak mimo ni (ve školském zařízení). Doporučit je možné také úpravu délky vyučovací hodiny.

PO 4. stupně

Mimo již výše zmiňovaná opatření lze doporučit využití podpory tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící nebo přítomnosti další osoby, dále režimová opatření ve vztahu ke stravování, podávání léků, nároky na dodržování hygieny, střídání činností a odpočinku.

PO 5. stupně

Nároky na organizaci výuky jsou v tomto stupni podpory největší, může být navíc doporučena dočasná individuální výuka v domácím prostředí (ne individuální vzdělávání), kde se předpokládá i součinnost s pedagogickým pracovníkem školy.

4.3.3 Individuální vzdělávací plán

Jak již bylo uvedeno, ŠPZ doporučuje vzdělávání dle IVP včetně návrhu jeho rámcového obsahu od 2. stupně PO pro žáky se SVP a žáky mimořádně nadané, pokud je třeba zahrnout více informací pro vzdělávání žáka, než které mohou být součástí Doporučení ŠPZ. Při tvorbě IVP vychází škola ze školního vzdělávacího programu, za tvorbu IVP zodpovídá ředitel školy. V IVP jsou specifikována konkrétní PO. ŠPZ spolu se školou vyhodnocuje efektivitu IVP 1x ročně, škola zpravidla s ohledem na pololetí 2x ročně, což vyplývá z organizace školního roku.

„Cílem individuálního vzdělávacího plánu není hledat úlevy, ale najít optimální úroveň, na níž může žák se SVP pracovat. Rodiče se zapojují do přípravy. Využívají tak svého práva ve vztahu k dítěti, ale též na sebe přebírají odpovědnost. Žák není pasivním objektem působení učitele a rodičů, ale přebírá odpovědnost za výsledky reedukace“ (Zelinková 2001, s. 172).

4.3.4 Personální podpora

Personální podporou v širším slova smyslu chápeme všechna PO, na kterých se podílí další pedagogičtí pracovníci (asistent pedagoga, speciální pedagog, další učitel).

Personální podpora v užším slova smyslu pak spočívá v možnosti využít další pedagogické a nepedagogické pracovníky pro pomoc učitelům při vzdělávání žáků se SVP. Podporu práce učitele asistentem pedagoga, případně školním psychologem, školním speciálním pedagogem může ŠPZ doporučit od 3. stupně PO, od 4. stupně pak lze doporučit i využití služeb tlumočnicka českého znakového jazyka a přepisovatele pro neslyšící.

Z PO, která mají charakter personální podpory v užším slova smyslu, je nejčastěji využíván **asistent pedagoga**. Činnosti asistenta pedagoga vymezuje vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. V souladu s § 20 odst. 1 zákona

o pedagogických pracovnících rozlišuje tato vyhláška dvě kategorie asistenta pedagoga dle jeho náplně práce.⁵

- **Asistent pedagoga dle § 5 odst. 3 vyhlášky o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných** vykonává pedagogickou činnost ve vzdělávání a výchově dle pokynů učitele zaměřenou zejména na individuální podporu žáků se SVP a související činnosti. Asistent pedagoga podle § 5 odst. 3 koresponduje s činnostmi pro 6. až 8. platovou třídu.
- **Asistent pedagoga dle § 5 odst. 4 vyhlášky o vzdělávání žáků se SVP a žáků nadaných** vykonává pomocné výchovné práce, případně pomocné organizační činnosti související se vzděláváním a výchovou žáků se SVP a poskytuje jim nezbytnou pomoc např. při sebeobsluze a pohybu. Asistent pedagoga podle § 5 odst. 4 koresponduje s činnostmi pro 4. a 5. platovou třídu.

Na základě *Doporučení ŠPZ* umožní ředitel školy přítomnost asistenta pedagoga při přijímacím řízení a při ukončování vzdělávání (závěrečné zkoušky, maturitní zkoušky nebo absolutoriu na konzervatoři). Využívány jsou oba výše uvedené typy asistent pedagoga.

Školní psycholog/speciální pedagog – pokud škola sídlí ve vyloučené lokalitě a/nebo vzdělává velký počet žáků s potřebou podpory včetně žáků vyžadujících PO ve třetím stupni, je možné jako formu personální podpory navrhnout zajištění služby školního psychologa a/nebo školního speciálního pedagoga. V případě potřeby se tento odborník podílí na výuce předmětu speciálně pedagogické péče nebo na pedagogické intervenci. Je doporučován rozsah 0,5 úvazku na jednoho odborníka.

Personální podpora v rámci 4. stupně PO

V rámci tohoto stupně podpory je možné doporučovat dále zejména:

- **Tlumočnický českého znakového jazyka** – pro neslyšícího žáka, který nemůže vnímat mluvenou řeč sluchem a preferuje český znakový jazyk, je doporučována tato forma personální podpory. Tlumočnický českého znakového jazyka je využíván po celou dobu vyučování, na všech úrovních vzdělávání (předškolní, základní, střední, vyšší odborné). Může být využíván i pro skupinu žáků a dále pro komunikaci s vrstevníky ve škole. Rozsah jeho úvazku odpovídá délce výuky žáka. Tlumočnický znakového jazyka nemá statut pedagogického pracovníka.
- **Přepisovatel pro neslyšící** – služby těchto odborníků jsou doporučovány neslyšícím žákům, kteří využívají přednostně jiné typy komunikačních prostředků než český znakový jazyk. Rozsah jeho úvazku závisí na potřebách žáka. Stejně jako tlumočnický znakového jazyka není ani přepisovatel pro neslyšící pedagogickým pracovníkem.

4.3.5 Předmět speciálně pedagogické péče

Tento předmět je poskytován od 2. do 5. stupně PO v běžných školách; ve školách zřízených

⁵ Pozn. Jednomu žákovi nelze doporučit současně více než jedno PO spočívající ve využití asistenta pedagoga. Asistent pedagoga uvedený v odstavci 3 může za tím účelem zajišťovat i činnosti uvedené v odstavci 4.

dle § 16 odst. 9 je součástí obsahu výuku a **není tedy poskytován jako podpůrné opatření**. Je určen obvykle pro skupinu 4 žáků, velikost skupiny koordinuje ředitel školy.

Účelem tohoto podpůrného opatření je podpora žáků, kteří z důvodů svých speciálních vzdělávacích potřeb (SVP) nemohou dosahovat srovnatelných výsledků ve vzdělávání, předměty speciálně pedagogické péče mohou zajistit kompenzaci obtíží žáka, přispět ke kvalitnímu vzdělání žáka, s přihlédnutím k jeho specifickým potřebám.

Předmět je zařazen jako forma **intervence**. Je možné jej poskytovat již od **2. stupně PO**.

A) Pokud se využívá intervence v podobě předmětu speciálně pedagogické péče **jako vyučovací předmět** – například zdravotní tělesná výchova, český znakový jazyk, alternativní a augmentativní komunikace atd., pak škola zapracuje předmět do školního vzdělávacího programu a žáci jsou z tohoto vyučovacího předmětu hodnoceni formou **slovního hodnocení**.

V těchto případech je předmět speciálně pedagogické péče jako vyučovací předmět realizován v disponibilních hodinách daných rámcovým učebním plánem příslušného rámcového vzdělávacího programu a započítává se do maximálního počtu povinných vyučovacích hodin stanovených v souladu s § 26 odst. 2 školského zákona příslušným rámcovým vzdělávacím programem.

B) Pokud je předmět speciálně pedagogické péče doporučován **jako forma další péče o žáka ve škole**, jedná se o druh intervence, která má přispět ke zlepšení aktuálních obtíží žáka (dříve označované jako „nápravy“), zaměřené například na rozvoj grafomotorických dovedností žáka, na podporu při reedukaci specifických poruch učení. Předmět je směřován k rozvoji percepčně-motorických funkcí, rozvoji jazykových kompetencí a komunikačních dovedností, k rozvoji prostorové orientace a orientaci v čase, pozornosti, paměti atd. či k zajištění logopedické péče a **v těchto případech nemá předmět speciálně pedagogické péče povahu povinné vyučovacích hodiny ve smyslu § 26 odst. 2 školského zákona a nezapočítává se do maximálního týdenního počtu povinných vyučovacích hodin, stanoveného pro jednotlivé ročníky příslušným rámcovým vzdělávacím programem.**

Z toho důvodu není účelné sestavovat pro výuku tohoto předmětu učební osnovy, postačuje informace o poskytování tohoto podpůrného opatření školou v části ŠVP, která se věnuje zabezpečení výuky žáků se SVP nebo v části charakteristika vyučovaného předmětu.

C) Pokud bude speciálně pedagogická péče pro žáka zajišťována **školským poradenským zařízením** (v případech péče např. o žáky nevidomé – orientace v prostoru, o žáky s problémy v oblasti narušené komunikace – nápravy logopedických obtíží atd.), jedná se o standardní činnosti SPC; podobně v PPP například v případě intervencí u žáků s poruchami učení a chování je tato činnost **plně satureována podporou ŠPZ**. Na vysvědčení tak nebude žádné hodnocení žáka, činnost se realizuje v rámci návštěv v ŠPZ nebo případně ve škole. Není tedy zahrnována do disponibilních hodin a ani vyjádřena v požadavku NFN vůči škole, protože je to **součástí standardních činností ŠPZ**.

4.3.6 Pedagogická intervence

Toto podpůrné opatření poskytované žákům od 2. do 5. stupně podpůrných opatření není určeno žákům vzdělávaným ve školách zřízených dle § 16 odst. 9 školského zákona. Pedagogická intervence je určena pro skupinu maximálně 6 žáků, velikost skupiny je v kompetenci ředitele školy.

Cílem tohoto podpůrného opatření je:

Zajistit pomoc žákům, kteří vyrůstají v prostředí, kde zákonní zástupci nemohou svoje dítě podpořit v přípravě na školu, zejména z důvodů kulturní odlišnosti, neznalosti českého jazyka nebo z důvodů nedostatku kompetencí v různých oblastech vzdělávání. Dále podpořit žáky, kteří vyrůstají v nepodnětném prostředí, se zvýšeným zastoupením rizikového chování. Předpokládá se, že toto podpůrné opatření podpoří kvalitnější přípravu žáků na školní práci, podpoří je i při zpracovávání domácích úkolů a celkově přispěje k jejich lepší motivaci pro školní práci.

K těmto okolnostem se vztahuje především ustanovení v Příloze č. 1 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v **části Intervence:**

2a) Podpořit žáka v přípravě na školní práci (od prostředí žáka nelze očekávat adekvátní podporu); (**škola, školní družina**)

2b) Podpořit žáka v jednotlivých vyučovacích předmětech v případě, že má speciální vzdělávací potřebu, která mu znesnadňuje osvojování vědomostí a dovedností a vyžaduje častější opakování učiva, opětovné vysvětlení, možnost dotazů k obsahu a k postupu. Současně je určena také žákům, kteří volí špatné strategie učení, učebního stylu, často právě z důvodů specifických vzdělávacích potřeb. Tato forma intervenční podpory není určena žákům, kterým v lepších výsledcích ze vzdělávání brání především nedostatek motivace pro vzdělávání.

V těchto případech je pedagogická intervence zaměřena na žáka/žáky.

2c) Na práci s celou třídou je zaměřena pedagogické intervence tehdy, pokud je ve třídě nepříznivé sociální klima, s rizikem šikany nebo dalších druhů rizikového chování (ostrakizace, krádeže, projevy rasismu a xenofobie atd.). Toto opatření má za cíl **příspěk k řešení nepříznivého sociálního klimatu ve třídě**. V těchto případech může škola požádat o pomoc i nestátní organizace, které se věnují prevenci a následné intervenci v práci s rizikovým chováním.

Informace o obsahu pedagogické intervence jsou obsaženy v **Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami**, v části **organizace vzdělávání žáka**, kde se podrobně popisuje, co přesně škola pro žáka zajistí a v jakém rozsahu. Obsah pedagogické intervence musí odpovídat závěrům pedagogicko-psychologického posouzení vzdělávání žáka a jeho potřebám, dále musí respektovat stupeň podpůrného opatření. **Škola může při přípravě doporučení ovlivnit obsah i rozsah pedagogické intervence, aby skutečně odpovídal potřebám žáka. Opatření se komunikuje se školským poradenským zařízením ještě před vystavením Doporučení.** Pokud se v průběhu poskytování tohoto podpůrného opatření školou ukáže, že tato forma podpory je z nějakého důvodu pro žáka nevhodná, je možné po dohodě školy, zákonných zástupců (klienta) a ŠPZ navrhnout změnu tohoto podpůrného opatření, která by měla proběhnout v souladu s ustanovením § 16 odst. 4 školského zákona.

4.3.7 Hodnocení žáka

Hodnocení má sloužit pedagogům k posouzení úrovně dosažených vědomostí a dovedností a současně samotným žákům. Cílem hodnocení je přispívat k záměrnému a systematickému učení.

Hodnocení může přispívat ke zlepšení žákova učení ve 2 dimenzích:

- a) **Instrumentální (heteronomní) hodnocení** – pedagogický prostředek, který slouží k vnějšímu řízení žáka, motivuje ho k výkonu, pomáhá usměrňovat a organizovat žákovy aktivity, některé naopak tlumí. V této úrovni je školní hodnocení tematizováno v komunikaci mezi učitelem, žákem a rodiči žáka jako prostředek vzájemné součinnosti: **žákův výkon – učitelské hodnocení – předpokládaná změna žákova výkonu.**
- b) **Hodnocení jako cíl učení (autonomní)** – slouží žákovi jako autoregulační nástroj pro posuzování průběhu a výsledku činností, které jsou centrálním obsahem učení a tvoří obsahové jádro školního předmětu. Na této úrovni je hodnocení tematizováno prostřednictvím žákovy sebereflexe vlastního hodnocení nebo sebehodnocení, a to v komunikaci mezi žákem a učitelem nebo žáky navzájem pod vedením učitele: **žákův výkon – žákova reflexe výkonu zaměřená na jeho hodnocení – učitelská metareflexe žákova hodnotícího soudu v návaznosti na žákem posuzovaný výkon.**

Obě úrovně hodnocení vstupují do vyučovacího stylu učitele. Liší se schématem didaktického postupu. Pedagog vždy vytváří hodnotící soud, který se týká výsledků činnosti a porovnává, nakolik žák uspěl (obvykle v kontextu třídy). U žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se posuzuje žákův výkon ve vzájemných souvislostech prvků učiva a učebních činností, které mají být porovnávány. Dostáváme se tak často do tzv. „mastery learning“ – zvládacího učení, jehož východiskem je analýza didaktické přístupnosti učiva pro žákovo učení. Hodnocení tak má přispět k tomu, aby žák věděl, jak má v procesu učení nadále postupovat a čeho se má vyvarovat. K tomu, aby hodnocení bylo objektivní a minimalizována byla jeho subjektivní složka, je třeba pracovat také s omezeními, která vyplývají z charakteru a typu speciálních vzdělávacích potřeb a z jejich možného dopadu do hodnocení.

Cílem je naučit žáka autonomnímu hodnocení **a tomu podřídit heteronomní hodnocení žákových potřeb vzhledem ke kvalitě učení.**

Návrh úprav hodnocení je uveden v Doporučení pro vzdělávání žáka se SVP, může být i součástí IVP. ŠPZ může doporučit využití hodnocení slovního, klasifikačním stupněm nebo kombinací uvedených způsobů, a to jak v rámci průběžného, tak při výstupním hodnocení. Hodnocení je nutné volit tak, aby vždy motivovalo žáka k další práci, ale zároveň odpovídalo očekávaným výstupům vzdělávacího programu. Nastavují se taková kritéria hodnocení, která žákovi umožní dosahovat osobního pokroku.

Užívá se různých forem hodnocení, jejichž kritéria respektují charakter obtíží nebo specifík žáka, včetně jeho nadání nebo mimořádného nadání:

- Výhodné je zejména **kriteriální hodnocení**, kde jsou jasně a srozumitelně formulována hodnotící kritéria, třída hodnocených vlastností i hodnotící škála.
- **Formativní hodnocení** směřuje k zpětnovazební podpoře efektivního učení žáků a je pro ně informativní a korektivní; podporuje rozvoj autonomního hodnocení.
- **Sumativní hodnocení** žáků s potřebou PO zohledňuje jak oslabení žáka, tak zejména jeho pokroky ve vzdělávání.

- **Slovní hodnocení** – výsledky vzdělávání žáka jsou hodnoceny tak, aby byla zřejmá úroveň výsledků, kterých žák dosáhl zejména ve vztahu k očekávaným výstupům školního vzdělávacího programu a ke svým vzdělávacím a osobnostním předpokladům a věku. Zahrnuje posouzení výsledků vzdělávání žáka, ohodnocení přístupu ke vzdělávání s přihlédnutím k souvislostem, které ovlivňují jeho výkon, může vyzdvihnout úspěchy při plnění IVP.

Hodnocení ve vyšších stupních PO zahrnuje doporučení z nižších stupňů PO. Zohledňuje specifické nároky na činnost žáků, specifikuje hodnotící kritéria, třídu hodnocených vlastností i hodnotící škálu; východiskem je analýza učiva zaměřená na didaktickou přístupnost učiva pro žákovo učení, pozitivní motivaci k dalšímu vzdělávání a vytváření postojů. Využívány jsou výrazné kritériální úpravy hodnocení, důraz je kladen na různé formy formativního hodnocení, včetně slovního, podporováno je sebehodnocení žáka, pracuje se s jeho motivací ke vzdělávání.

4.3.8 Pomůcky

Kategorie pomůcek byla úpravou vyhlášky č. 27/2016 Sb., ve znění pozdějších předpisů také upravena. Pro jednodušší volbu pomůcek vznikla kategorie pomůcek tzv. obecných, společných pro všechny druhy znevýhodnění. Současně vznikla hranice 500,- Kč, od které jsou pomůcky doporučovány. ŠPZ volí přednostně ty pomůcky, která má škola k dispozici a následně podle potřeb žáka a typu jeho znevýhodnění. Také pomůcky mají „podmíněnou normovanou finanční náročnost“, takže ředitel školy vyhodnotí, zda je nákup pomůcky nezbytný nebo zda je doporučovaná pomůcka ve vlastnictví školy (školského zařízení).

Základními typy pomůcek jsou:

- kompenzační pomůcky,
- speciální učebnice a pomůcky,
- softwarové vybavení,
- IT vybavení.

V příloze č. 1 vyhlášky o vzdělávání žáků se SVP a nadaných je uveden výčet kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek. Pomůcky jsou členěny do stupňů a je zde uveden účel a pravidla pro jejich použití školou a školským zařízením včetně jejich NFN. Pomůcky jsou doporučovány podle konkrétních potřeb žáka, po konzultaci s ředitelem či pedagogy a na základě vybavenosti školy.

Pomůcky jsou členěny dle kategorií žáků takto:

- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu narušené komunikační schopnosti
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu mentálního postižení
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení a oslabení sluchového vnímání
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu tělesného postižení
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu poruch autistického spektra
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch chování
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu specifických poruch učení
- Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek

- I. Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu zrakového postižení
- J. Žáci s potřebou podpory z důvodů souběžného postižení více vadami
- K. Žáci s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu nadání

Pro další skupiny žáků se SVP, které nejsou taxativně uvedeny, se volí pomůcky v souladu s jejich SVP – potřebné pomůcky lze vybírat z celé „nabídky“ pomůcek.

Jak je patrné z výše uvedeného přehledu, samostatně jsou ještě vyčleněny pomůcky určené pro nadané a mimořádně nadané žáky. Tyto pomůcky lze samozřejmě doporučovat také nadaným a mimořádně nadaným žákům s dvojí výjimečností, tj. se souběžnou SVP.

V případě, že žák potřebuje pro vzdělávání speciální učebnice, speciální učební pomůcky a kompenzační pomůcky, zváží ŠPZ, které z těchto podpor jsou pro žáka nezbytné také pro vzdělávání ve školském zařízení a případnou potřebnost jejich duplicitního poskytnutí (pokud nelze pomůcku přenášet). Pro žáky vzdělávané ve škole, třídě, oddělení nebo skupině zřízené dle § 16 odst. 9, se pomůcky hradí z normativních prostředků školy.

4.3.9 Prodloužení délky vzdělávání

Ve vyšších stupních PO je možné, pokud to SVP žáka vyžadují (zejména u žáků z odlišného kulturního prostředí nebo žijících v odlišných životních podmínkách), prodloužit délku základního, středního a vyššího odborného vzdělávání

- v rámci PO 3. stupně o 1 rok,
- v rámci PO 4. stupně u žáků uvedených v § 16 odst. 9 školského zákona o 2 roky (lze uplatnit i v rámci PO 5. stupně).

4.3.10 Úpravy podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání

4.3.10.1 Přijímání ke vzdělávání

Dle vyhlášky č. 353/2016 Sb. o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, může být průběh přijímacího řízení uzpůsoben žákům se SVP od 2. stupně PO. Na základě doporučení ŠPZ pro úpravu podmínek přijímání ke vzdělávání ředitel střední či vyšší odborné školy rozhoduje o možnosti využití PO při přijímacím řízení a povoluje jejich využití. Ředitel přitom respektuje funkční důsledky SVP žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení, které mohou ovlivnit průběh přijímacího řízení.

Uchazečům s PO 1. stupně se podmínky pro jednotnou zkoušku neupravují.

Žák doporučení ŠPZ pro úpravu podmínek přijímání ke vzdělávání předkládá společně s přihláškou ke vzdělávání. Zde jsou uvedeny možné typy uzpůsobení podmínek pro konání jednotné zkoušky dle znevýhodnění uchazeče a stupně PO, která mu jsou poskytována. V případě potřeby se může jednat o navýšení časového limitu, využití kompenzační pomůcky, úpravu učebny a zkušebního místa, využití služeb podporující osoby, možnost alternativního zápisu odpovědí, úpravu zkušební dokumentace jednotné zkoušky poskytované Centrem.⁶

⁶ Centrum – Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání je příspěvkovou organizací řízenou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které jej pověřilo přípravou státní maturitní zkoušky a také přípravou jednotné přijímací

Uchazeči se SVP a stejnou mírou navýšení časového limitu pro konání přijímací zkoušky ji konají v jedné učebně. Použitím kompenzačních pomůcek nesmí uchazeči vzniknout neoprávněná výhoda. Podporující osobou je fyzická osoba přítomná spolu s uchazečem při konání přijímací zkoušky, která v souladu s doporučením ŠPZ zajišťuje asistenci praktickou, popř. technickou, zápis odpovědí, předčítání textu, motivování, objasňování jazykových prostředků v pokynech k úlohám, tlumočení do a z českého znakového jazyka či jiného komunikačního prostředku. Využití služeb podporující osoby je doporučováno u uchazečů, kteří jsou pro průběh vzdělávání zařazeni do PO 3. a vyššího stupně. Konkrétní osobu, která má funkci asistenta či tlumočnicka při jednotných testech vykonávat, je potřeba předem domluvit s ředitelem SŠ. Standardně zapisují uchazeči odpovědi do záznamového archu, ŠPZ může doporučit možnost využít i jiné způsoby zápisu odpovědí (do testového sešitu, na volné listy papíru, nebo na PC). Pokud je doporučeno využití PC, musí domluvit jeho vybavení uchazeč (zákonný zástupce) s ředitelem SŠ. Formální a obsahová úprava zkušební dokumentace je přípustná pouze u uchazečů se zrakovým postižením či znevýhodněním a u neslyšících či hluchoslepých uchazečů, jejichž mateřským jazykem je český znakový jazyk. U uchazečů zrakově postižených či znevýhodněných je zkušební dokumentace zvětšena na požadované písmo, příp. mohou být vynechány či nahrazeny smyslově nedostupné úlohy (zahrnující obrázky nebo rýsování). Pro nevidomé uchazeče připravuje Centrum zadání v Braillově písmu.

PO 2. stupně nebo vyššího stupně může ŠPZ přiznat uchazečům:

- se zrakovým postižením, kteří jsou schopni rýsovat a číst zvětšené obrázky;
- se zrakovým postižením, pro které je čtení složitějších obrázků a rýsování smyslově nedostupné;
- se zrakovým postižením, kteří upřednostňují pro čtení a psaní Braillovo písmo;
- se sluchovým postižením, jejichž prvním jazykem je český znakový jazyk;
- se SVP, zejména uchazečům se specifickými poruchami učení;
- s tělesným postižením;
- se sluchovým postižením, kteří nejsou zařazeni ve výše uvedené kategorii;
- se znevýhodněním v důsledku chronického onemocnění a cílené medikace, která může ovlivnit jejich schopnosti;
- s poruchou autistického spektra;
- s jiným rodným jazykem než českým.

Pokud dojde ke změně SVP uchazeče v období po podání přihlášky, uzpůsobí podmínky pro konání jednotné zkoušky ředitel školy po dohodě s Centrem pro zjišťování výsledků vzdělávání.

4.3.10.2 Ukončování vzdělávání

Stejně jako při úpravách podmínek pro přijímání ke vzdělávání jsou SVP žáků respektovány také při ukončování vzdělávání. ŠPZ zpravidla doporučuje s ohledem na SVP žáků úpravu podmínek teoretické i praktické části závěrečných zkoušek pouze tehdy, pokud byla PO uplatňována i v průběhu studia.

zkoušky. Organizační složka Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání nadále užívá historicky vzniklou slovní značku CERMAT, která je v odborné veřejnosti všeobecně známá a užívaná.

Úpravy ukončování vzdělávání jsou možné jak u učňovských oborů ukončených závěrečnou zkouškou, tak i u maturitních oborů. Při úpravě podmínek konání závěrečné zkoušky je nutné zohlednit aktuální zdravotní stav žáka a konzultovat možnost využití asistenta pedagoga či přítomnost další osoby (např. osobního asistenta). U žáků tříletých učebních oborů může ŠPZ doporučit uzpůsobení závěrečné zkoušky písemné, ústní i praktické nebo pouze některých dílčích částí. Uzpůsobení konání maturitní zkoušky zahrnuje společnou část a přiměřeně lze uplatnit i u části profilové (kdy je u písemné zkoušky a praktické zkoušky potřeba komunikovat navýšení času s ředitelem školy). U středního vzdělávání ukončeného absolutoriem (konzervatoř) a vyššího odborného vzdělávání ukončeného absolutoriem se v případě potřeby uzpůsobení ukončování vzdělávání postupuje přiměřeně jako v oborech středního vzdělávání pro žáky s potřebou PO 3. stupně.

Maturitní zkouška (dle vyhlášky č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších předpisů)

V případě, že je střední vzdělávání ukončeno maturitní zkouškou, může žák požádat ŠPZ o přiznané uzpůsobení podmínek maturitní zkoušky. Uzpůsobení respektuje funkční důsledky obtíží žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení, které ovlivňují konání maturitní zkoušky. Upravuje podmínky teoretické i praktické části maturitní zkoušky – žák je zařazen do příslušné kategorie dle typu postižení. Dle doporučení ŠPZ lze přiznat nárok na úpravy prostředí, časového limitu, zkušební dokumentace, nárok na použití pomůcek, odlišné hodnocení výsledků zkoušky, asistenci a tlumočení u konání zkoušky. Žáci kategorií a skupin SP-2-A a SP-3-T-A nekonají poslechový subtest didaktického testu z cizího jazyka.

Závěrečná zkouška v oborech středního vzdělání s výučním listem (vyhláška č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem, ve znění pozdějších předpisů)

Ředitel školy umožní žákovi, u kterého byla v průběhu vzdělávání uplatňována PO 4. stupně, aby byla zohledněna i v průběhu konání praktické a teoretické zkoušky na základě doporučení ŠPZ a na základě zkušenosti s užívanými PO v průběhu vzdělávání na SŠ. U žáků s potřebou PO 4. stupně jsou respektovány funkční důsledky obtíží žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení a na základě toho je upravována zkušební dokumentace žáka a průběh zkoušky, je umožněno vykonání zkoušky za přítomnosti další osoby – obvykle asistenta pedagoga, tlumočnicka českého znakového jazyka nebo osobního asistenta.

Závěrečná zkouška v oborech střední vzdělání (vyhláška č. 47/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Ředitel školy umožní žákovi, u kterého byla v průběhu vzdělávání uplatňována PO 4. stupně, aby byla zohledněna i v průběhu konání závěrečné zkoušky, na základě doporučení ŠPZ. U žáků s potřebou PO 4. stupně jsou respektovány funkční důsledky obtíží žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení. Rozsah podpory obvykle vyžaduje prodloužení času pro konání zkoušek, vytvoření pozitivního klimatu a uzpůsobení zkušební dokumentace a průběhu zkoušky, s případným využitím asistenta pedagoga, tlumočnicka českého znakového jazyka nebo jiné osoby poskytující podporu. Obdobně je upravována dokumentace pro žáky s potřebou používání Braillova písma s potřebou užívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob či s potřebou využívání prostředků alternativní nebo augmentativní.

Ukončení absolutoriem na konzervatoři a ve vyšším odborném vzdělání (vyhláška č. 47/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Přiměřeně se uplatní pravidla pro ukončování středního vzdělávání závěrečnou zkouškou pro žáky s potřebou PO 4. stupně (viz bod II). Podobně studenti VOŠ mohou požádat o doporučení k úpravě podmínek absolutoria – pro konání zkoušky z cizího jazyka i zkoušky z odborných předmětů.

Tabulka 2 – Typy zkoušek – ukončování vzdělávání

5 Zázemí ŠPZ, podmínky pro intervence

Materiální podmínky pro poskytování poradenských služeb jsou definovány v *Materiálním standardu*. Proto se jimi nebudeme zabývat podrobně, zmíníme je ty nejdůležitější ve vztahu k intervenčním opatřením, na jejichž definování, ale i zajišťování se ŠPZ podílejí.

5.1 Zázemí pro PPP

V PPP pro intervence a další činnosti může být učebna, kde mohou probíhat skupinové činnosti, herna, kde se může konat terapeutická činnost či učebna pro metodické vedení pedagogů či odborných pracovníků.

5.2 Zázemí pro SPC

Také pro zajištění optimálních podmínek při poskytování přímých i nepřímých intervencí v SPC je nezbytný nejen odborný tým, ale i odpovídající zázemí a úroveň materiálního a technického vybavení. Každé SPC může mít také další specifické požadavky, které se odvíjejí od jeho zaměření a rozmanitosti klientely a které jsou detailněji popsány ve *Speciálních kapitolách Intervenčního standardu*.

6 Spolupráce s dalšími subjekty

Pro zajištění co nejvyšší kvality a odborné úrovně poskytovaných služeb spolupracují SPC i PPP v případě potřeby s dalšími pracovišti a institucemi z resortu MŠMT i mimo něj. Nejen do procesu intervencí vstupují i další subjekty z resortu zdravotnictví, vnitra (policie) práce a sociálních věcí, neziskové organizace a další.

6.1 Spolupráce školských poradenských zařízení v rámci resortu MŠMT

V resortu MŠMT zajišťují poskytování poradenských služeb klientům osoby a instituce, které vzájemně musí spolupracovat a poskytovat si součinnost nejen informační, ale také konzultační, odbornou a metodickou pro nastavení vhodných opatření u žáků se SVP a žáků nadaných a mimořádně nadaných. Nejužší vzájemná spolupráce se předpokládá mezi oběma typy ŠPZ, PPP a SPC.

6.1.1 Školská poradenská zařízení

Spolupráce mezi PPP a SPC navzájem vychází ze skutečnosti, že ŠPZ jsou hlavními poskytovateli poradenských služeb ve školství. Jak již bylo uvedeno výše, jsou oba tyto typy ŠPZ specifikovány ve vyhlášce o poskytování poradenských služeb a jejich standardní činnosti vymezeny v přílohách č. 1 a č. 2 této vyhlášky. Z této specifikace obou typů zařízení a z jejich standardních činností vyplývá i obsah jejich vzájemné spolupráce. Součástí spolupráce je dodržování etických pravidel zařízení, tak aby byly vždy hájeny zájmy klienta.

6.1.2 Další instituce v resortu MŠMT

Součástí resortu MŠMT jsou také **školská poradenská pracoviště (ŠPP)** působící přímo ve školách. Podle školského zákona zodpovídá za poskytování poradenských služeb ve škole ředitel školy. Ve vyhlášce o poskytování poradenských služeb je vymezen obsah poradenských služeb poskytovaných školou, v příloze č. 3 vyhlášky pak standardní činnosti pracovníků ŠPP, kterými jsou výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog a školní speciální pedagog. Vzájemná spolupráce ŠPP a ŠPZ je postavena především na „společných klientech“ – žácích školy, jejichž vzdělávání a výchova vyžaduje intervence jak z oblasti kompetencí ŠPP, tak i z oblasti kompetencí ŠPZ. ŠPZ také obvykle poskytují pracovníkům ŠPP odbornou a metodickou podporu, zejména pokud jde o práci s žáky se SVP a žáky nadanými.

Střediska výchovné péče jsou vymezena v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Střediska výchovné péče jsou právnickou osobou, která vykonává činnost jak DÚ, tak SVP. Jejich klienty jsou děti a mladiství od 3 do 18 (případně až do 26 let) s rizikem či projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, pokud u nich nebyla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Spolupráce se středisky výchovné péče je většinou pro děti a mladistvé dobrovolná, ve výjimečných případech ale může být také nařízena soudem. Klienty jsou dále jejich zákonní zástupci a pedagogičtí pracovníci. Pracovníky středisek výchovné péče jsou psychologové a speciální pedagogové (zpravidla etopedi), případně sociální pracovníci. Poskytují služby poradenské, terapeutické, diagnostické, vzdělávací, výchovné a sociální, a to mimo jiné se zaměřením na prevenci. Osobám odpovědným za výchovu

a pedagogickým pracovníkům pak středisko výchovné péče poskytuje odborné informace a pomoc v oblasti výchovy a vzdělávání těchto dětí a mladistvých a při jejich integraci do společnosti. Základní formy služeb poskytovaných středisky výchovné péče jsou ambulantní, celodenní či internátní, výjimečně jsou služby poskytovány tzv. v terénu.

Diagnostický ústav – diagnostický ústav je školské zařízení, které z hlediska psychologického a pedagogického komplexně posuzuje umístěné děti a mladistvé ve věku od 3 do 18 let. Ti jsou do péče diagnostických ústavů umístováni na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo uložení ochranné výchovy nebo na základě předběžného opatření soudu. Vlastní pobyt se realizuje zpravidla po dobu dvou měsíců, kdy proběhne již zmíněné komplexní vyšetření; na jeho podkladě mohou diagnostické ústavy, jsou-li soudem nebo účastníkem řízení (zpravidla OSPOD) osloveni, doporučit další umístění dítěte. O tom rozhoduje opět pouze soud. Děti a mladiství, pokud po skončení pobytu v diagnostickém ústavu nejdou zpět do rodinného prostředí, jsou dále umístováni do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Jde o dětské domovy, dětské domovy se školou nebo výchovné ústavy. Děti, které se rozhodnutím soudu vrací zpět do rodiny, mohou využít následných ambulantních služeb, které pomáhají stabilizovat nastavené vzorce chování i rozvíjet vzájemné rodinné či vrstevnické vztahy. Diagnostický ústav také poskytuje po přechodnou dobu výchovnou péči dětem s nařízenou ústavní či uloženou ochrannou výchovou zadržným na útěku.

Pro střediska výchovné péče a diagnostické ústavy řízené MŠMT vyšel v září 2018 Výnos ministra školství č. 17/2018, který stanovuje standardy kvality péče a služeb, které mají tato zařízení povinnost naplňovat. Se středisky výchovné péče a diagnostickými ústavu ŠPZ spolupracují při řešení otázek souvisejících s poruchami chování, záškoláctvím, zneužíváním návykových látek, psychiatrickými diagnózami apod.

6.2 Spolupracující organizace v rámci resortu zdravotnictví

Při poskytování poradenských služeb spolupracují ŠPZ s odborníky z resortu zdravotnictví a s jednotlivými lékaři. Odborní pracovníci ŠPZ v rámci posouzení dopadu vzdělávacích potřeb žáků do vzdělávání zohledňují a reflektují výstupy lékařů. Rozhodnutí o PO pro daného žáka ve vzdělávání je však plně v jejich kompetenci. Podklady, např. lékařské zprávy a výstupy z vyšetření apod., získává poradenský pracovník od zákonného zástupce žáka.

V případě potřeby tedy ŠPZ spolupracuje s dalšími odborníky podílejícími se na zdravém vývoji klienta. Nejčastěji jsou to zdravotničtí odborníci z oborů pediatrie, psychiatrie, neurologie, klinická psychologie, foniatrie, otorinolaryngologie, oftalmologie a klinická logopedie.

6.3 Ostatní spolupracující subjekty

Policie ČR se zaměřuje na problematiku odhalování, vyšetřování a objasňování trestné činnosti dětí a páchané na dětech, prevenci trestné činnosti dětí a páchané na dětech, na vytváření informačních systémů v oblasti prevence kriminality a problematiku dětí – cizinců bez doprovodu. Systémově je ošetřeno komerční sexuální zneužívání dětí, obchodování s lidmi (i dětmi), počítačová kriminalita, děti-azylanti včetně dětí-cizinců bez doprovodu dospělé osoby, prevence kriminality dětí a na dětech. Spolupráci škol a školských zařízení řeší pokyn MŠMT č. 25 884/2003-24 „Spolupráce škol a předškolních zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané“. V následujícím období došlo k výrazným legislativním změnám, které metodický pokyn nereflktuje. V souvislosti s účinností

zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, byli vyčleněni policisté – specialisté zařazení u Služby kriminální policie a vyšetřování, kteří musí být držiteli certifikátu, který je opravňuje k práci s dětmi.

Další možnosti spolupráce upravuje Metodické doporučení pro práci s *Individuálním výchovným programem* (dále jen IVýP) v rámci řešení rizikového chování žáků MŠMT-43301/2013, který umožňuje spolupráci mezi školou, žákem, zákonným zástupcem a dalšími subjekty (PČR, OSPOD, NNO). Impulzem pro využití IVýP může být dosažení určité závažnosti rizikového chování žáka, v jehož důsledku dochází k výraznému narušování procesu vzdělávání tohoto žáka, případně žáků ostatních. Podnět může podat kdokoliv z potencionálně zapojených stran, to znamená pedagogický pracovník školy, zákonný zástupce žáka, žák či další zainteresovaná strana (OSPOD), PPP, středisko výchovné péče (SVP). Není k tomu zapotřebí *Doporučení ŠPZ* nebo jiného odborníka.

Spolupráce policie ČR a městské policie s vyššími územně samosprávnými celky – kraji a obcemi (s rozšířenou působností) je zaměřena na sociálně-právní ochranu dětí a spolupráci s neziskovým sektorem a dalšími subjekty. Patří sem zejména neziskové organizace poskytující sociální služby ve smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dále PPP (zařízení zřizovaná kraji), střediska výchovné péče, praktikující odborníci (terapeuti, psychologové, psychiatři apod.) a další právnické a fyzické osoby, jejichž cílovou skupinou jsou ohrožené děti a mládež.

OSPOD – spolupráce je upravena a limitována právními předpisy (v obecném slova smyslu zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník speciálně pak zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a řadou dalších právních předpisů).

Spolupráce se zaměřuje na děti, tj. osoby do 18 let věku a na jejich rodiče či osoby, které disponují rodičovskými právy, tj. osobami zodpovědnými za výchovu. V případě rodičů a osob odpovědných za výchovu může (za předpokladu definování ohroženého dítěte) OSPOD uložit povinnost rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu využít odbornou poradenskou pomoc (§ 12, 13 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů; dále jen zákon o SPO). Státní orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby na výzvu OSPOD jsou povinni sdělit bezplatně údaje potřebné podle zákona o SPO k tomu, aby mohla být sociálně-právní ochrana dítěti poskytnuta (§ 53 zákona o SPO). Každý je oprávněn upozornit na závadové chování dětí a zákonných zástupců (§ 7 zákona o SPO). Zároveň je zákonem o SPO stanovena povinnost oznámit OSPOD podezření z ohrožení práv a zájmů dítěte (podezření na ohrožené dítě – § 10 tohoto zákona).

SPO se vztahuje na děti, které byly vyhodnocené jako děti ohrožené, tj. jsou ohrožena jejich práva a zájmy (právní, sociální, zdravotní nebo jiná rizika – zdravotní a duševní vývoj, průběh vzdělávání a předpoklady k dalšímu vzdělávání, vymezení vlastností a určení schopností dítěte).

OSPOD spolupracuje se zákonnými zástupci v oblasti rodičovských kompetencí a v oblasti širšího sociálního prostředí dítěte, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích služeb – blíže vyhláška 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o SPO.

V tomto směru je praxe se školskými zařízeními směřována do oblasti:

- zanedbávání péče o dítě (zejména v té míře, kdy dochází k podezření ze spáchání trestného činu ze strany rodičů nebo osob odpovědných za výchovu);
- týrání dítěte (nepřiměřené fyzické tresty, systematické týrání, fyzicky nepřiměřená činnost – práce v rodinné firmě, sportovní výkony atd.);
- pohlavní zneužívání dítěte (kontaktní i bezkontaktní pohlavní zneužívání);
- projevy šikany ve školských zařízeních;
- zvláštní pozornost je věnována důvodům záškoláctví.

ŠPZ spolupracuje i s dalšími subjekty podílejícími se na zdravém vývoji a vzdělávání klienta jako jsou střediska rané péče, neziskové organizace z oblasti podpory dětí a mládeže, organizace poskytující služby osobám s postižením apod.

Raná péče spadá podle zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) mezi takzvané terénní služby, popřípadě je doplněná ambulantní formou. Je poskytována dítěti a zákonným zástupcům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby.

Školský ombudsman – pomáhá řešit velkou část problematiky týkající se zhoršených mezilidských vztahů a klimatu na školách. Provádí také pravidelné návštěvy škol, působí preventivně, je mediátorem případných sporů.

Úmluva o právech dítěte – prosazuje rovné příležitosti pro všechny děti. Každé dítě na světě má právo žít v bezpečném prostředí, být v kontaktu se svou rodinou, dostat tu nejlepší možnou péči, chodit do školy, mít prostor na své dětské hry a sny.

Česká republika implementovala Úmluvu o právech dítěte do svého právního řádu v roce 1991 na základě zákona č.3/1993 Sb. Hlavní úlohou UNICEF ČR v oblasti dětských práv je seznamovat veřejnost se situací dětí, prosazovat dětská práva na legislativní úrovni a upozorňovat kompetentní orgány na situace, které dodržování dětských práv ohrožují.

Česká republika, stejně jako ostatní státy, ratifikací Úmluvy o právech dítěte přijala povinnost zařadit ji do svých legislativních norem a dbát na dodržování těchto zásad. Zároveň se zavázala, že každých pět let podá podrobnou zprávu Výboru OSN pro práva dětí o stavu dětské populace a úrovně naplňování dětských práv v České republice.

7 Revize v systému poradenských služeb

7.1 Právní rámec revizí

Novela školského zákona (zákon č. 82/2015 Sb.) zavedla do systému školských poradenských služeb možnost podání žádosti o revizi zprávy a *Doporučení ŠPZ*. Do systému školských poradenských služeb se tak zavedl nový kontrolní prvek, který doplňuje práva příjemce služeb na výhrady nejen k závěrům vyšetření a přispívá ke zvyšování kvality školských poradenských služeb. Cílem je respektovat především zájem žáka, v souladu se školským zákonem.

Revizní pracoviště zpracovává revize zpráv z vyšetření ve ŠPZ a *Doporučení ŠPZ* pro vzdělávání žáků se SVP. Výkon pracoviště je v souladu s § 16b školského zákona. Činnost revizního pracoviště byla zahájena k 1. 9. 2016.

Revize upravená v § 16b školského zákona a revizní zpráva jako její výstup není správním řízením naplňujícím znaky § 9 správního řádu a revizní zpráva není rozhodnutím vydaným podle § 67 a následujících správního řádu.

Revizní instancí je právnická osoba zřízená a pověřená MŠMT. Součástí revizního postupu může být v případě potřeby také nové zjišťování vzdělávacích potřeb žáka. To je možné provést pouze se souhlasem žáka (zákonného zástupce).

Cílovou skupinou revizí jsou žáci a jejich zákonní zástupci, pedagogičtí pracovníci škol včetně řídicích pracovníků, pracovníci ŠPZ.

7.2 Kdo a kdy může o revizi žádat

- Žák nebo zákonný zástupce, který pochybuje o komplexním, odborně správném závěru ŠPZ, který je formulován ve zprávě z vyšetření nebo v *Doporučení ŠPZ*, a to do 30 dnů ode dne, kdy obdržel zprávu nebo *Doporučení ŠPZ*,
- škola, školské zařízení, orgán veřejné moci, který svým rozhodnutím uložil zákonnému zástupci nebo žákovi povinnost využít odbornou poradenskou pomoc ve ŠPZ, a to do 30 dnů ode dne, kdy *Doporučení ŠPZ* obdržely,
- Česká školní inspekce.

Žadatel o revizi může vyjádřit zejména pochybnost:

- k závěrům zprávy z vyšetření,
- k závěrům posouzení SVP,
- k doporučením PO a k jejich skladbě,
- k doporučení vzdělávací dráhy žáka (včetně zařazení do škol, tříd, oddělení a skupin podle § 16 odst. 9 školského zákona).

Nejčastějšími žadateli o revizi jsou v současné době zákonní zástupci žáků.

7.3 Součinnost ŠPZ v rámci revizí

Výstupem odborné psychologické a speciálně pedagogické činnosti v ŠPZ jsou zpráva a *Doporučení ŠPZ*. Právě výstupy činnosti ŠPZ – zpráva a *Doporučení ŠPZ* – podléhají revizi. Účelem revize je odborné posouzení správnosti úsudku ŠPZ, dodržení odborných postupů poradenské

činnosti a porovnání výstupů školské poradenské činnosti se skutečným stavem věci. Výstupem revize není rozhodnutí, ale revizní zpráva pouze odborně zhodnotí, zda byl postup a závěr ŠPZ správný a odpovídající žakovým potřebám a možnostem. O výsledku posouzení vydá revizní pracoviště do 60 dnů od obdržení žádosti revizní zprávu, která může obsahovat i novou zprávu nebo *Doporučení ŠPZ* (v takovém případě nahrazuje revidovanou zprávu nebo *Doporučení ŠPZ*).

Revizní pracoviště zajistí, aby prověřování bylo prováděno v místě sídla ŠPZ, které vydalo zprávu nebo *Doporučení ŠPZ*. Toto ŠPZ je přitom povinno poskytnout součinnost pracovníkům revizního pracoviště v průběhu revizního šetření, je povinné poskytnout informace a vyžádané kopie dokumentů – podkladů, které byly poskytnuty ŠPZ při zahájení poradenské služby a které byly podkladem pro vydání zprávy nebo *Doporučení ŠPZ*. Systém provádění revizí musí být provázán s metodickou podporou a být tak součástí procesu zvyšování kvality poskytovaných školských poradenských služeb.

7.4 Nejčastěji řešené okruhy revizí

Nejčastější důvody podání žádostí o revizi ze strany škol k *Doporučení ŠPZ* (na základě aktuálně analyzované situace):

- přeřazení žáka ze školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona do běžné ZŠ,
- předměty speciálně pedagogické péče,
- požadavek na vzdělávání podle IVP,
- pedagogická intervence,
- podpora vzdělávání asistentem pedagoga.

Nejčastější důvody podání žádostí o revizi ze strany zákonných zástupců k *Doporučení ŠPZ* nebo zprávě ŠPZ:

- požadavek na vzdělávání podle IVP,
- podpora vzdělávání žáka asistentem pedagoga,
- přeřazení ze školy zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona do běžné ZŠ.

Další důvody pro podání žádosti o revizi:

- posouzení školní zralosti k zahájení školní docházky, kdy zákonní zástupci mají odlišný názor,
- nesouhlas s výrazy uvedenými ve zprávě nebo *Doporučení ŠPZ* (neobjektivní posouzení a reprodukce údajů poskytnutých zákonnými zástupci žáků ze strany ŠPZ),
- vyjádření nesouhlasu s uvedením anamnestických údajů, přesného názvu diagnózy apod. v *Doporučení ŠPZ* pro školu i ve zprávě, kterou obdrží zákonní zástupci,
- nesouhlas s nastavením podpory pro nadaného žáka,
- nesouhlas s nastavením PO pro žáka-cizince,
- nesouhlas se závěry vyšetření, které se stalo předmětem rozporů mezi zákonnými zástupci aktuálně v rozvodovém řízení,
- nesouhlas s procesem vyšetření a jednáním pracovníka ŠPZ.

7.5 Revize ve vztahu k intervenčnímu standardu

Nejčastěji uváděné etické důvody pro revizi poskytovaných poradenských služeb:

- neposkytnutí osobní konzultace k závěrům vyšetření zákonným zástupcům žáka,
- neinformovanost zákonných zástupců žáka ohledně navržených PO ve vzdělávání jejich dítěte,
- neinformovanost zákonných zástupců žáka o možnosti nesouhlasu s navrženými PO ve vzdělávání jejich dítěte, neposkytnutí informace o možnosti podání žádosti o revizi,
- nepodepsaný informovaný souhlas a souhlas se závěry poskytnuté poradenské služby zákonnými zástupci,
- konfliktní a nespolupracující atmosféra mezi školami a ŠPZ,
- nespolupráce školy a ŠPZ při procesu doporučení a zavádění jednotlivých PO pro jednotlivé žáky se SVP,
- nedostatečně provedený diagnostický proces v průběhu posuzování SVP žáka.

8 Seznam použitých zdrojů

HADJ MOUSSOVÁ, Z. *Intervence: pedagogicko-psychologické poradenství*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2004. ISBN 80-7290-146-X.

MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-24526-9.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178303-X.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: SPN, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-X.

Metodické doporučení pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků MŠMT-43301/2013

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbírka zákonů České republiky. 2004, částka 190, s. 10262–10324.

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Novela školského zákona (zákon č. 82/2015 Sb.)

9 Použité zkratky

ADD	Attention Deficit Disorder, porucha pozornosti bez hyperaktivity
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder, porucha pozornosti s hyperaktivitou
ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
GDPR	General Data Protection Regulation, ochrana osobních údajů
ISP	individuální studijní plán
IVP	Individuální vzdělávací plán
IVÝP	Individuální výchovný plán
KIPR	Kvalita – Inkluze – Poradenství – Rozvoj
MŠ	Mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NFN	Normovaná finanční náročnost
NNO	Nestátní nezisková organizace
NÚV	Národní ústav vzdělávání
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PČR	Policie České republiky
PLPP	Plán pedagogické podpory
PO	Podpůrná opatření
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP	Rámcový vzdělávací program
SAS	Sociálně aktivizační služby
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SPO	Zákon o sociálně právní ochraně dětí
SŠ	Střední škola
SVP	Středisko výchovné péče
ŠPZ	Školské poradenské zařízení
UNICEF ČR	United Nations International Children's Emergency Fund, Dětský fond OSN
VOŠ	Vyšší odborná škola
ZŠ	Základní škola
ZŠS	Základní škola speciální